ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

40-дэхи жэлээ гарана

УРЯАД ҮНЭН

Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

(10178) | 1963 оной майн 19, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

Мүнөөдэр В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ пионерэй эмхиин һайндэр

Мүнөөдэр Совет ороной эдир пионернүүд ехэ баярай оршон байдалда өөрынгөө һайндэрые тэмдэглэжэ байна.

Манай ниислэл—Улаан-Үдын эдиршүүл мүн лэ парадтаа суглараба. Тийхэдээ Соведүүдэй талмай дээрэ ехэ жагсаал боложо, КПСС-эй 60-дахи ойдо зорюулагдаһан социалис мүрысөөндэ шалгарагшадта Улаан тугууд, вымпелнүүд барюулагдаа. Удаань һургуули бүхэндэ концертнүүд болоо. Пионернүүдэй байшанда 1-4 классай һурагшадта куклын театр харуулагдаба.

Гадна Октябрьска, Железнодорожно районой үхибүүд ехэ нэрэтэ һайндэрөө хүхюун сэнгэлигээр үнгэргэбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эдир ленинецүүд.

Революционно һэримжэеэ улам дээшэлүүлхэ!

...рбагша. Англиин бо... тагнуулнуудай агент болон тагнуулшан... Виннэй уголов... СССР-эй Верховно ... коллегиин гаргаһан ... шиидхэбэриие бүхы со... баясхаалантайгаар угтаа. ...хээлтын дээдэ хэм... ...лжа буудан алаха, ... жэлэй турша соо ... хэһээхэ гэһэн ... гаргаһан байна.

...едакцида, хэблэлэй ... болон радиодо со... ...һөө бэшэгүүд эдэ ... ...һагаряагүйгөөр оро... ...иин болон Амери... ...дай харата муухай ... совет чекистнүү... ...һаалдуулжа шада... ...ехээр һаналаа ха... ...бэшэгүүд соогоо ...дүүлнэ. Советскэ ...гээр һүйдхэлгэ ...жэ байһан капи... ...хархис этэгээдүү... ...гээр шоо үзэжэ ...

...эсэргүүгээр хэгдэдэг ...нууд хэдэ хэдэн ...дэй хархис этэ... ...элитээр дэмжэг... ...хай КПСС-эй XX ...эр Н. С. Хрущевой ...ые совет хүнүүд ...үүд соо дурдалсан: «...вет арадай револю... ...бидэнэр али боло... ...хэ ёһотойбди...» ...эв хэлээ һэн.

...тогтоһонһоо хой... ...үдэрнүүдһээ эхи... ...тэрээндэ харша ...таһалгаряагүйгөөр ...йгаа. Дэлхэй дээрэ... ...социалис гүрэниие ...усадхаха һэдэлгэ ...болон Эсэгэ ороноо ...ехэ дайнай үедэ ...гаа бшуу. Тэдэниис ...бута сохиһон бай... ...вет арад өөрынгөө ...икэ болон эрдэм ...шадангүйгөөр, ка... ...дахяад ороходо гэ... ...гынь эшэгүүритэй ...һүрөө. Эдэ бүхы ...ическэ, экономиче... ...аар элитэ тэмсэл ...тагнуул, һүйдхэл ...та аашануудые хэ... ...орондо эсэргүүгээр ...байгаа. Гэбэшье ...эдэ бүхы гэмтэ ...лгануул заабол бу...

...дэлхэй дээрэ социа... ...болоо байна. ...да социалис хани ...үдта эсэргүүгээр ...эр дай хэжэ ороо ...өөрөө хосорон ...дэлхэйн империа... ...гүрэнүүдтэ эсэргүү ...һанаашалгануудһаа ...харин социализмда ...харата ябуулга... ...г байна. Англиин ...тагнуулшадай хэ... ...ожо дүүрэһэн сүүд ...«...юуса дайнай» нэ... ...нь болоно.

...наукын болон тех... ...Советскэ Союзай эли... ...үүд тухай, манай ...үсэнүүд тухай мэ... ...империалис гүрэнүүд ...а оролдодог байха ...хоорондын ёһо гу... ...р. тагнуул хэхын ...гүрэнүүдэй дип... ...гшануудай хүдэлмэ... ...лэдэг байгаа гэжэ ...агүйгөөр тодоруу... ...тагнуул хэхэ хэрэг... ...наймаашад, турист... ...оронуудһаа ерэһэн ...дай гэшүүд хэрэг...

...н оронуудай ном... ...эй ёһоор, совет хүнүүд харин хүн бүхэниие дайсан гэжэ тоолохоёо һанадаг гэһэн удхатай гү? Иигэжэ баталан хэлэхэ гээшэ совет хүнүүдые хардаһан гүрдэһэн ябадал болоно бшуу.

Пролетарска интернационализмын үзэл сурталаар Коммунис партиин хүмүүжүүлһэн эб найрамдалда дуратай совет арад бусад арадуудтай хани ёһоной харилсаа бэхижүүлхын түлөө, уласхоорондын холбоо барисаа али болохоор хүгжөөхын түлөө, соёл культурын үнэтэ зүйлнүүдые үргэнөөр халан абалсахын түлөө хододоо тэмсэдэг байгаа. тэмсэнэшье. һайн һанаа сэдьхэлээрээ манай орондо ерэһэн хүн бүхэнэй манайда хүндэтэйгөөр угтагдадаг байһаниинь бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ. һэримжэтэй байха, һэжэг түрэхэ гээшэ совет хүнүүдтэ адли удхатай бэшэ гэжэ бултадаа мэдэг лэ. Совет хүнүүд өөһэдынгөө айлшадта һэжэглэдэггүй юм. Зүгөөр манай арадай бодхожо байһан коммунизмын гэгээн гэрэлтэ байшан руу ямаршье хорото могойн мүлхин орохые һэдээ һаань, совет гүрэнэй аюулгүйе сахиха органуудай хурса мэсэ тэдэниие заабол усадхаха гэжэ бултандаа һанажа ябаг лэ.

Харин тагнуулнуудай ямаршье һанаашалгануд заатагүй буруу һүрэхэл. Юуб гэхэдэ, совет общество дотор тэдэнэй түшэглэхэ социальна ямаршье үндэһэ һуури үгы бшуу. Манай арадай морально-политическэ нэгэдэл, совет хүнүүдэй угаа ехэ патриотизм капиталис оронуудай тагнуулшадай зам дээрэхи найдамтай хаалта халхабша боложо үгэнэ. Эгээл иимэһээ империалис гүрэнүүдэй тагнуулнууд соёл сурталай, абари заншалай талаар забхайрһан, авантюристнүүдые, дээгүүр тушаал зэргэ эзэлхые жүрөөдэгшэдые, хара амяа харагшадые бэдэрэн олохо гэжэ оролдолго гаргадаг. Зарим нэгэн иимэ хүнүүд тусгаар эрхэ байдалда хариин тагнуулнуудаар элсүүлэгдэжэ, Эхэ орондоо урбаха замда орожо магад байна бшуу.

Пеньковский шэнги шаара шабхаруунууд манай социалис общество соо бүгэдэ ниитын зүгһөө шоо үзэгдөөд, усадхан үгы хэгдэхэ байна. Урбагшада уур сухалаа хүрэжэ байһанаа 220 миллион совет патриодууд нэгэн һаналтайгаар элирхэйлэн мэдүүлээ. Империалис хүсэнүүдэй һанаашалгануудта совет арадай бүри ехэ һэримжэтэйгээр хандаха гээшэ Англиин болон Америкын тагнуулнуудай һүйдхэлтэ ябуулгануудта совет хүнүүдэй харюу болоно гээшэ. Эдэ тагнуулнуудай харата муухай ябуулганууд Москвада болоһон сүүд дээрэ элирүүлэгдэжэ, бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ болоо. Хуушанай үлэгдэлнүүдтэ, хуушанай тааруугүй ябадал гаргадаг зарим хүнүүдтэ хамаагүйгөөр хандажа болохогүй.

Манай Эхэ ороной дайсад, эб найрамдалай болон социализмын дайсад тагнуул хэхэтэеэ хамта һүүлэй үедэ соёл сурталай талаар хорото нүлөө үзүүлхэ аргануудые бүри оролдосотойгоор хэрэглэдэг болоо. Тиимэһээ буржуазна үзэл бодолой нүлөөтэй, капиталис оронуудтахи зэрлиг абари заншалтай совет хүнүүд бүри эдэбхитэйгээр тэмсэхэ ёһотой. Совет хүнүүдэй политическэ һэримжын бүри дээшэлхэ тудам, ямаршье баг үмдэһэн дайсаниие шадамараар танидаг болохо тудам дайсадай агентнуудай манай дунда шурган орохо бүхы забһар зай бүри найдамтайгаар хаагдаха болоно.

Совет сүүд дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангаха аша туһые харан, Эхэ оронойнгоо зүгһөө, арадайнгаа зүгһөө шиидхэбэри гаргажа, тагнуулшадта гэмыень хүсэдөөр амсуулаа.

Хододоо зэһэнти байха, революционно һэримжэеэ улам дээшэлүүлхэ гээшэ коммунизм байгуулагша — совет арадай уряань болоно.

(«Правдын» майн 17-ной түрүү бэшэгһээ).

Колхоз, совхозуудай поли дээрэһээ

Эртын тарилга дүүргэгдээ

Долоон жэлэй табадахи жэлдэ ороoһото ургамалнуудай үндэр баян ургаса хуряажа абахын түлөө хабарай тарилгые богонихон болзорто, эрхим шанартайгаар үнгэргэхэ гэһэн социалис мүрысөөндэ оролсоһон Хүрбын совхозой механизаторнууд, тараашад эмхи гуримтайгаар, хүсэлэл оролдолготойгоор ажаллаһанай ашаар **эртынгээ тарилга майн 18-да сүм дүүргэбэ.**

Энэ хабарай хэдышье удаараа, үни удаан хүйтэрөөшье һаань, эндэхи ажалшад хүдэлмэрээ зүб мүрөөр эмхидхэжэ, машина техникэеэ зүбөөр ашаглажа шадаа. Бүхы тракторнууд отделени бүхэндэ хоёр халаанда ашаглагдаа. Хасууртайн, Тээгдын болон Ойбонтын тараашад эгээ мүнөө 2800 гектар шэниисэ, 252 гектар горох, 50 гектар ярса, 200 гектар ешмээн. 50-аад гектар обёос тарьяад байна. Тиихэдээ 330 гектар тарьяа силослохоор тариба. Тарилгын хүдэлмэриин хажуугаар 150-аад гектар паар хахалһан байха юм.

Хасууртайн 1-дэхи отделениин механизаторнууд бүришье габшагайгаар ажаллаа. 1450 гектар шэниисэ, 252 гектар горох үшөө майн 14-дэ тарижа, түсэбөө 100 процент дүүргээ һэн. Мүнөө отделени бүхэн ешмээн, обёос болон бусад орой таригдаха ургамалнуудаа тарижа захалба. Паар хахалалгаяа түргэдхэжэ эхилбэ. Кукуруза һуулгалтада бэлэдхэл отделени бүхэндэ ургэдэжэ байнхай.

Тарилгын үедэ нэгэдэхи отделениин тракторист нүхэд Казазаев хахалалга дээрэ, Тимофеев, Мартынов гэгшэд тарилга дээрэ, гурбадахи отделениин тракторист Вл. Цыбиков тарилга дээрэ хүдэлхэдөө, бусадһаа үлүүсэ шалгарһан, ажалай эрхим амжалта туйлаһан байна.

Хүрбын механизаторнууд Буряадай АССР-эй тогтоһоор 40 жэлэй ойн баясхаланта үдэрые ажалай үшөө ехэ амжалтатайгаар угтаха гэһэн хүсэлэлөө бэелүүлжэ шадаха байха.

Ж. Дондоков,
Хүрбын совхозой экономист.
Хоринн аймаг.

Һанаһандаа хүрэхэбди

Усть-Лабинска үйлэдбэриин управлениин ажалшадай, мүн хүршэ «Коммунизм» колхозойнгоо механизаторнуудай уряа бэшэгүүдые зүбшэн хэлсэхэдээ, манай совхозой тараашад энэ жэлдэ гектар бүриин 12 центнер тарьяа, тэрэ тоодо гектарай 15 центнер шэниисэ ургуулжа, Эхэ орондоо 45 мянган центнер ороoһо тушааха уялга абаһан юм.

Тэрэшэлэн байгша ондо ороoһо тарьяа таридаг талмайгаа 3 мянган гектараар үргэдхэхэ, тиимэһээ хабартаа газар ехээр хахалха ёһотой байгаа.

Хүдэлмэришэд хэлэһэн үгэдөө хүрэжэ байна. Совхозой бүхы бригаданuудта трактор машинанууд дүүрэн хүсөөрөө хүдэлгэгдэнэ, тракторнуудай һаатаха, миин зогсохо ябадал үзэгдэнэгүй. Энээн дээрэһээ үндэһэлэн, эртынгээ тарилгые майн 20 хүрэтэр лаб дүүргэхэ байһандаа этигэнэбди. Энэ болзор манай Суулга нютагта эгээн зохид юм.

Тарилга хэжэ байһан механизаторнуудые байра байдалай талаар хангаха, бүхы полевой стан, тракторна вагончигуудые һайнаар түхеэрхын тула ехэ юумэн хэгдээ һэн. Хээрэ хүдэлэгшэдтэ үдэртөө гурба дахин халуун эдеэн абаашагдана. Мүн тэдэнэр кино хараха, газетэ, журнал уншаха, нүүдэл наймаанһаа юумэ худалдан абаха аргатай.

Механизаторнуудай дунда социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнэ. Мүрысөөнэй дүн тусхай самбарта бэшэгдэнэ, бюллетеньдэ гаргагдажа, бүхы бригада эльгээгдэнэ.

Хабарай тарилгын үедэ тракторно-тарьяан ажалай бригаданuудта эмхидхэгдэһэн партийна, комсомолой бүлэгүүд эдэбхитэйгээр ажаллана. Жэшээнь, 4-дэхи тракторна бригадада 11 хүнтэй партийна, комсомолой бүлэг эмхидхэгдэһэн юм. Тэрэниие коммунист Рыгзен Гомбоев хүтэлбэрилдэг. Бүлэгэй гэшүүд үе үе сугларжа, хүдэлмэриин шанар болон бусад шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэг.

Энэ бригадын хүдэлмэришэд 10 үдэрэй туршада 1000 гектар тарилга хэжэ, түсэбөө 70 процент дүүргээ. Илангаяа Санжа Дашиевай, Содном Будажаповай агрегадууд үдэртөө 70—75 гектар тарина.

Мүн 2-дохи бригадын Георгий Кушнаревой, Андрей Павлуцкиин, 3-дахи бригадын — Василий Петровой, Иван Ласточкин гэгшэдэй агрегадууд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллана. 5-дахи бригадада Владимир Рютин, Терентий Кушнаревой агрегадууд түрүүлнэ. Эдэ агрегадууд халаанайнгаа даабари 140—150 процент дүүргэнэ.

Зүгөөр зарим тракторна бригадада ойлгууламжын хүдэлмэри һула байһаар. Жэшээнь, Гашей тосхоной 2-дохи бригадада томилогдоһон агитаторнууд уялгаяа дүүргэнэгүй. Эндэхи партийна эхин организациин секретарь нүхэр Лебедев, агитаторнууд Григорьева Васса, Емельянова Федосья, Цыренова Анна гэгшэдтэ эрилтэ табихаар байна.

Бии байгаа дутагдалнуудаа усадхажа, хабарайнгаа тарилгые эрхим болзорто дүүргэхэ уялгатайбди.

И. Крупенников,
Суулгын совхозой парткомой секретарь.
Мухар-Шэбэр.

45 га таригдаба

КАБАНСК. **(Телефоноор абтаба).** Тарилгаяа эрхим болзорто, һайн шанартайгаар дүүргэхэ гэһэн нэгэл зорилготойгоор Ойморой совхозой механизаторнууд ажаллана. Эртынгээ тарилга дүүргээбди гэжэ совхозой 1-дэхи отделени (эрхилэгшэнь коммунист В. Семенов) мэдээсэбэ. Эндэхи 2-дохи тракторна бригада (бригадир Г. Пакулев) бултанһаа урид дүүргээ.

Эртынгээ тарилга дүүргэгшэд хартаабхаяа һуулгажа эхилээ. Мүнөө түрүүшын 45 га хартаабха таригданхай.

А. Халтуев.

А. Мильгуновагай звено тарилгаяа эхилээ

ШЭНЭ ХҮРБЭ. Онохойн совхозой суута хартаабхашан А. Ф. Мильгуновагай звено майн 16-да тарилгадаа оробо. Түрүүшын 10 гектар һуулгагдаа.

Энэ хүдэлмэри совхозой 3-дахи, 4-дэхи отделенинүүдтэ эхилэнхэй. 3-дахи отделениин хартаабхашан Виталий Лобачевой звено 20 га тариба.

Эдэ звенонуудта хартаабхын газар уһалагдаһан, наг шэбхээр үтэгжүүлэгдэһэн байна.

И. Тулохонов,
совхозой парткомой секретарь.

В. И. Ленинэй памятнигай, замбуулинай дайда шэнжэлэн мэдэлгын хүндэлэлдэ зорюулагдаһан хүшөөгэй проектнүүдтэй парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэд танилсаба

Нүхэд Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, К. Т. Мазуров, В. Мжаванадзе, Л. Ф. Ильичев СССР-эй арадай ажахын туйлалтануудые харуулһан выставкын Фрунзенска Набережнадахи «Барилга» гэжэ таһагта майн 17-до орожо, В. И. Ленин дэ зорюулагдаһан памятнигай проектнүүдтэй танилсаа.

Агуу ехэ вождьдо зорюулагдаһан хүшөө Москвада Ленинскэ хаданuудта бодхоогдохо юм. Выставкын павильонуудай нэгэн соо дүрбэн проект табигданхай.

Проектнүүдэй авторнууд, СССР-эй Госстройн түрүүлэгшын орлогшо, Москвагай главна архитектор М. В. Посохин парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэдтэ тайлбари үгөө.

Барилгын выставкэһээ парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэд скульптор А. П. Файдышай мастерскойдо орожо, Замбуулинай дайдые совет арадай шэнжэлэн мэдэлгын хүндэлэлдэ зорюулагдаһан хүшөөгэй проектые хараа. 90 метр үндэр энэ хүшөө Эб найрамдалай үйлсэдэ, СССР-эй арадай ажахын туйлалтануудые харуулһан выставкын гол үүдэн шадар бодхоогдожо байнхай.

(ТАСС).

Фидель Кастро Ленинградай областиин хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаба

ЛЕНИНГРАД, майн 16. **(ТАСС-ай тусхай корр.).** Кубын Республикын Социалис революциин нэгэдэмэл партиин Национальна хүтэлбэриин нэгэдэхи секретарь, премьер-министр Фидель Кастро, тэрээнтэй сут ябалсаһан хүнүүд Ленинградай, Ленинградай областиин партийна, советскэ, ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэй мүнөөдэр эндэ уулзаа.

Кубын Республикын болон Советскэ Союзай марксистско-ленинскэ партинуудай түлөө, тэдэнэй нэгэдэхи секретарьнууд Фидель Кастрын, Н. С. Хрущевой түлөө, совет болон Кубын арадуудай хэтэ мүнхын бата бэхи хани барисаанай түлөө уулзалгын үедэ духаряанууд үргэгдэжэ, юрөөл табигдаа.

Уулзалга аха дүү ёһоной, хани халуун оршон байдалда үнгэрөө.

Фидель Кастро Москвада бусажа ерэбэ

МОСКВА, майн 17. (ТАСС). Кубын Республикын Социалис революциин нэгэдэмэл партиин Национальна хүтэлбэриин нэгэдэхи секретарь, премьер-министр Фидель Кастро Рус, тэрээнтэй сут ябалсаһан хүнүүд Советскэ Союз соогуур ехэ аяншалга хээд, мүнөөдэр үдэ багта Москвада бусажа ерээ.

КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, партиин Центральна Комитедэй секретарь М. А. Суслов, советскэ, партийна болон гүрэнэй бусад ажал ябуулагшад, тэрэшэлэн Кубаһаа СССР-тэ байдаг посольствын дипломатическа хүдэлмэрилэгшэд Внуковска аэродром дээрэ Кубаһаа ерэһэн ханинарые угтаа.

Телеграмма

Дээдэ тушаалта г-н Джон Ф. Кеннедидэ, Америкын Холбоото Штадуудай президентдэ

ВАШИНГТОН

Хүндэтэ господин президент,

«Фейт-7» гэжэ замбуулинай онгосоор космонавт Г. Куперай амжалтатайгаар ниидэжэ, замбуулин дайдые шэнжэлхэ хэрэгтэ шэнэ оруулалта хэһэнтэйнь дашарамдуулан манай үнэн зүрхэнэй амаршалга хүргэнэбди.

Совет хүнүүд Америкын эрэлхэг зоригтой космонавт Гордон Куперта амаршалга дамжуулжа, һайниие хүсэнэ.

Н. ХРУЩЕВ.

Москва, Кремль.
1963 оной майн 17.

Верховно Соведэй Президиумэй Указ

...Демократическа Республикын эрхэтэд ...он Андре Торндайк гэгшэдые Ленинэй орденуудаар шагнаха тухай

...ай тогтоһонһоо хойшонхи үе соо СССР-эй ара... ...гараһан түүхэтэ замые эли тодоор, зүбөөр ха... ...скэ бодото байдалые фильмын авторнуудай ...ог, СССР-эй болон ГДР-эй арадуудай хоорон... ...урын холбоо барисаае саашадань хүгжөөн бэ... ...нэй ехээр эрмэлзэдэг байһые харуулһан «Оро... ...э уран һайханай-документальна элитэ ехэ ...һанайнь түлөө фильмын авторнуудые, Герма... ...ическа Республикын эрхэтэд, кинорежиссёр... ...Аннели, Торндайк Андре гэгшэдые Ленинэй ...шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. БРЕЖНЕВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

...емль.
...йн 17.

Нүхэд, колхоз, совхозуудта эмхидхэгдэһэн хиналтын бүлэгүүдэй, постнуудай гэшүүд!

Республикымнай колхоз, совхозуудта эмхидхэгдэһэн партийно-гүрэнэй хиналтын бүлэгүүд болон постнуудта мүнөө 5200 эдэбхитэд хабаадажа байна. Энэмнай айхабтар ехэ хүсэн!

Тэдэнэр хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүхы һалбаринуудта ябажа, ажалай түрүүшүүлтэй хөөрэлдэнэ, дутуу дундануудые элирүүлнэ. Энээн тухай саг үргэлжэ мэдээсэжэ байхыетнай «Буряад үнэн» газетын редакци гуйна.

Түрүү хүнүүд тухай бэшэхэдээ, тэдэнэр ямар аргаар, хайшан гэжэ амжалта туйлааб гэжэ харуулха хэрэгтэй. Дутагдалнууд тушаа мэдээсэхэдээ, хэн энээндэ зэмэтэйб гэжэ тодорхойлхо шухала.

Эдэ үдэрнүүдтэ хабарай тарилгаар, илангаяа хартаабха ба кукуруза хэр таригданаб, тарилгын шанар ямар бэ гэжэ бэшэбэл һайн. Тиигээд ургасын хойноһоо харууһалха, тарилга борнойлхо, зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэхэ хүдэлмэриин хэр хэгдэжэ байһые мэдээсэхыетнай хүлеэнэбди.

Гадна мал ажалаар, малай зунай бэлшээриие хэр ашаглажа байһан тухай бэшэгүүд ехэ хэрэгтэй байна. Мүн бусадшье асуудалнуудаар бэшыт.

Таанадай бэшэгүүдые үлэн бүри хүлеэнэбди.

Сибириин хонишодой семинар ээрэһээ

Хонидой үүлтэр иигэжэ һайжаруулаабди

ШЭТЫН ОБЛАСТИИН АГЫН СОВХОЗОЙ ХОНИШОН Н. БУДАЕВА ХӨӨРЭНЭ

Хонидые, илангаяа нарин нооһотой хонидые, олоор үсхэбэрилгэ хадаа ажахын олзо доход ехэтэй һалбари гэжэ мэдээжэ байбашье, урдань манай совхоздо хонидойнгоо үүлтэр һайжаруулхын тула анхаралаа хүсэд табидаггүй байһан юм. Харин партиин Центральна Комитедэй сентябриин Пленумэй (1953 он) түүхэтэ шиидхэбэринүүдэй гарахалаар манай совхозой хүдэлмэрилэгшэд хонидойнгоо, илангаяа нарин, нарибтар нооһотой хонидой тоо толгойе олошоруулха гэжэ эрид шиидээ һэн. Энээнэй тула түбхын түрүүндэ племенной хүдэлмэри һайжаруулха зорилго табигдаһан байна. Тиигээд хонишод совхозой мэргэжэлтэдтэй хамта хонидоо үүлтэр үүлтэрээрнь, эрэ эмээрнь, наһа наһаарнь илгажа, хэдэ хэдэн шэнэ отарануудые эмхидхээд, племенной хүдэлмэри ябуулжа эхилһэн байна. Тэрэ намар манай совхоз нарин нооһотой меринос үүлтэрэй олон хусануудые худалдажа абаад, хонидые искусственна аргаар үрэжүүлдэг болоо һэн.

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай совхозой хонишод ажал хүдэлмэридөө энэ шэнэ түрүү арга үргэнөөр хэрэглэдэг болоһоной ашаар түл абаха, нооһо хайшалха талаар яһала һайн амжалта туйлаа. Мүнөө совхозой бүхы хонидой 90 гаран процентнь нарин, нарибтар нооһотой хонид болоно. Мүн түрүү хонишодой тоо нилээд олошороо. Жэшээнь, хонишод Бимбаев, Гендунов гэгшэд жэл бүри 100 эхэ хонин бүриһөө 115—130 хурьга абажа, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлнэ. Мүн манайшье отарын хонишод муу бэшэ амжалта туйлаабди. Нёдондо 100 эхэ хонин бүриһөө 110 гаран хурьга абажа, нооһо хайшалха түсэбөө амжалтатайгаар дүүргээбди. Мүн мүнөө жэлдэ 100 эхэ хонин бүриһөө 115 хурьга абаабди.

Иимэ амжалта туйлахын тула бидэнэр ажал хүдэлмэрөө хайшан гэжэ эмхидхэнэбибди?

Үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэхын тула бидэнэр нёдондо зун, намартаа хонидоо ногоо һайнтай газарнуудаар, хуряагдаһан тариянай полинууд дээгүүр бэлшээжэ таргалуулаабди. Үбэлжэлгэдэ хүсэ шадал һайнтайгаар ороһон хонид үбэлэй хүйтэниие тэсэмгэй дабадаг, томо, элүүр хурьгадые гаргадаг, мүн нооһо ехээр үгэдэг юм.

Манай совхоз үбэлэй сагта ниитынгээ малда хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл абажа шададаггүй. Энэ ушарһаа бидэнэр үбэлэй дулаан үдэр хонидоо бэлшээдэг байнабди. Адуулгые шадаад, һайнаар эмхидхээ һаа, үбэлэй сагта хонидые бэлшээхэдэшье муу бэшэ юм. Бидэнэр наратай дулаан үдэр болоходо хонидоо нэмэри дулаан газараар, хада уулануудай үбэр талаар, һалхитай хүйтэн байгаа һаань, нэмэри далда, һалхи уруудуулжа бэлшээдэг байнабди.

Бидэнэр хонидоо бэлшээри дээрэ нэгэ жэгдээр тараан бэлшээдэгбди. Зарим хонишод һүрэг хонидые адуулжа ябахадаа нэгэ газар монсойтор ээрэжэ гү, али өөдэ рууһь туужа хүлхюулжэ ябадаг. Иигэжэ хонидые нэгэ газарта бэлшээхэ гү, али хүсэд эдеэлүүлэнгүй, иишэ тиишэнь тууха гээшэ ехэ муу. Юуб гэхэдэ, хонид хүсэд һайнаар эдеэлжэ шададаггүй.

Бидэнэр хонидоо зундаа бэлшээхэдээ, нэгэ хэды час соо адуулһанайнгаа һүүлдэ бэлшээри дээрэнь хэбтүүлжэ амаруулдагбди. Энэ юундэ туһатайб гэхэдэ, хонидой хибэдэһээ хибэжэ, эдиһэн юумээ һайса шэнгээхэдэнь хэрэгтэй байдаг.

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай эндэ хонидые эртэ ороондо оруулха түрүү арга хэрэглэдэг болоо. Үбэл эртэ хонидые хурьгалуулхада юугээрээ һайн бэ гэхэдэ, эртэ гараһан хурьгад ногооной гаратар томо болошодог, тиигээд хамаагүй бэлшээридэ ябажа эдеэлхэ болодог байна. Гадна үбэл гараһан хурьгадһаа намар яһала ехэ нооһон хайшалагдадаг. Тиихэдэ үбһэ тэжээлэй элбэг байхада хонидые олоорнь хурьгалуулхада эхэнүүдынь хүсэ шадал һайнтай байдаг, элүүр, томо хурьгад гарадаг юм. Тэнхээ тамир һайнтайшаг түрэһэн хонин хурьгаяа садхаахаар һайн байдаг.

Мүнөө хабарай һүүл һара ябажа байбашье һаа, үбэлжэлгын эгээл харюусалгатай үе байна. Эдэ үдэрнүүдтэ бидэнэр унтаха нойргүйгөөр хүдэлмэрилнэбди. Энэ жэлдэ саһан ехэ байгаа. Бороо, һалхятай үдэрнүүд болоно. Теэд хонидоймнай эдихэ үбһэн дууһаа шахуу. Тиибэшье бидэнэр бии байһан тэжээлээ гамтайгаар гаргашалжа, үбэлжэлгые яһала һайнаар үнгэргэжэ байнабди.

Зураг дээрэ: «Эрдэм» совхозой ахалагша хонишон Г. Г. Гармажапов хонин һүрэгөө адуулжа байна. Л. ХАЙДУРО[...]

Малшадай байра байдалые һайнаар хангая

АНХАРАЛ ХАНДУУЛАГДАН[...]

Зэдын үйлэдбэриин управлениин зарим ажахынууд эдэ үдэрнүүдтэ малаа зунай байрануудта гаргажа байна. Хэдэн арбаад, зуугаад хонишод, һаалишад, мал адуулагшад зуһаландаа бууба.

Торийн совхоз бэлшээн таргалуулагдаха эрье хонид, буруу, хашараг болон адуугаа Таглейн нуур хүрэтэр холын бэлшээридэ туужа гарабад.

Гэбэшье зарим ажахынууд малаа зунай байрадань гаргалгада муугаар бэлдээ. Малшадай байха байранууд түхеэрэгдээгүй, мүн малаа хааха хуһамаг хорёонь бэлэн болоодүй байһаар. «Октябрьский» совхозой малшад һаяын үдэрнүүдтэ зунайнгаа байрада нүүбэ. Гэхэ зуура, совхозой дирекци хонишодой байха нүүдэл гэрнүүдые бариха гэһэн үгэдөө хүрөөгүй. Жэшээлхэдэ, совхозой гурбадахи фермын малшад Баянгол гэжэ газарта ошонхой. Тэндэ малшадай байха мүртэй байра байхагүй. Эхэ хонидой табан, эрьенүүдэй, хурьга, түлгэнүүдэй отарануудта хүдэлдэг малшад задагай урса гэрнүүдтэ ороод байна. Хура бороогой ороходо хонидоо хааха, халхалха томог, һарабшашье гүй. Тиихэдэ ахалагша хонишод Бата Намдаков, Бабу Доржиев, Лубсан Мункуев гэгшэд ажалайнгаа үдэрэй һүүлээр амарха зохид газар олоогүй байһаар. Тэдэнэрэй ороһон гэр хүйтэн, һалхинай болохолоор дүрбэн тээһээ һүүедэг, бороодо дуһаалдаг.

Торийн совхозой долоодохи отделениин һаалиин гүүртын хүдэлмэрилэгшэдэйшье байдаг байрань тэрээнһээ дээрэ бэшэ. Нёдондо зун совхозой һаалишад Баруун, Зүүн Алцагта байхадаа, бороогой орохолоор ошохо газараа оложо ядагша һэн. Байһан гэрнүүдынь хушалта муутай байгаа юм. Малшад бороодо нороһон хубсаһаяа хатааха гэжэ сагаа барадаг байгаа.

Тэрэшэлэн «Мир», Зэдын Ленинэй нэрэмжэтэ болон бусад колхозуудай һаалишад мүн лэ муу байрануудта байнад.

Малые зунай[...]
байлгаха гээшэ[...]
тай хэрэг. Отара[...]
тэ байһан хүнүү[...]
абаха түсэб дүүр[...]
хэдэг. Ажахынуу[...]
рилэгшэд, парти[...]
цинууд малшад[...]
харал хандуулха[...]
Малшадта һайн[...]
хэ, улаан булан[...]
радиоприемник[...]
журнал саг со[...]
байха, малша[...]
лэхэ эд бараа[...]
байха шухала.[...]
анхарал хандуу[...]
тэдэнэрэй амар[...]
һайнаар хүдэлхы[...]
дохо гэһэн удха[...]

А.[...]

манай шта[...]

Сабшалангай ургаса дээшэлүүлхээр хэмжээ[...]

(Мэргэжэлтын зубшэл)

Манай республикын колхоз, совхозууд ниитынгээ адууһа малые үбэлэй сагта бардам хүрэхэ үбһэ, тэжээлээр хангахын тула сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ хүдэлмэри жэлһээ жэлдэ ябуулдаг гээшэ. Гэбэшье нуга сабшалангай ургаса үшөөл бага байһаар гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэ юун дээрэһээ болоноб? Сабшалангаймнай ехэнхи хуби үтэгжүүлэгдэнэгүй. Зарим ажахынуудай сабшалан шулуу, бургааһанһаа сэбэрлэгдэнгүй орхигдошонхой байдаг.

Иимэ ушарнуудһаа манай республикын зарим колхоз, совхозууд жэл бүри олошоржо байгаа адууһа малаа үбһэ тэжээлээр хангажа шаданагүй. Теэд үбэлжэлгээ үнгэргэхын тула үбһэ, һолоомо гэхэ мэтэ тэжээл ондоо областьнуудһаа зөөхэ баатай болоно. Энээн дээрэһээ мүнгэ зөөри ехээр гаргашалагдана.

Нуга сабшалангай ургасые дээшэлүүлхын тула юу хэхэ хэрэгтэйб? Түбхын түрүүндэ хужартай сабшалангые хүсэд ашагладаг болохо, намаг хатааха хэрэгтэй. Урда, хойто аймагуудай зарим ажахынуудай сабшалангай газарынь шулуутай юм. Иимэ сабшалангые хахалһанай хэрэггүй, харин хүндэ дискээр хэдэн дахин элдүүрилбэл дээрэ.

Үбһэ ногооной баян ургаса абахаа гээ һаа сабшалангаа үтэгжүүлхэ хэрэгтэй. Энээниие манай республикын түрүү луговодуудай дүй дүршэл гэрщэлнэ. Жэшээнь, сабшалангаа һайнаар үтэгжүүлһэн ажахынуудта зарим участогуудһаа гектарай 40—50 центнер хүрэтэр үбһэ ногооной ургаса абтадаг байна.

Сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ, мүн тэрэнээ хужар багатай болгохын тулада сабшалан дээрэ Гусиноозерскын хүрин нүүрһэ гаргахада һайн үрэ үгэһэн байна. Жэшээнь, гектар сабшалан дээрэ аммиачна шүүһэнтэй худхаһан 20 тонно иимэ нүүрһэ гаргахада, үбһэ ногооной ургаса дүрбэ дахин дээшэлээ.

Саашадаа үбһэ тэжээл элбэгээр бэлдэдэг болохын тула сабшалан дээрэ наг шэбхэ ехээр гаргаха хэрэгтэй. Колхоз болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд бии байһан минеральна үтэгжүүлгээ түбхын түрүүндэ үбһэ ногооной баян ургаса үгэдэг сабшалан дээрэ гаргаха ёһотой. Юундэб гэхэдэ, минеральна үтэгжүүлгэ сабшалан дээрэ гаргаһан жэлдэ үбһэ ногооной ургаса дээшэлжэ эхилдэг.

Наг шэбхэ гаргаһан жэлдэ сабшалангай ургаса дээшэлдэггүй, харин үтэгжүүлһэнэй һүүлээр хоёрдохи, гурбадахи жэлнүүдтэ дээшэлээд, саашадаа дахин бага болодог байна. Жэл бүри үбһэ ногооной һайнаар ургахын тула наг шэбхэ гаргаһан, мүн үтэгжүүлһэнэй удаа дүрбэдэхи жэлдэнь ногооной ургасада азотно-фосфорно үтэгжүүлгэ оруулхада һайн.

Үбһэ тэжээл ехээр абадаг болохын тула уһалагдадаг, илангаяа үтэгжүүлэгдэдэг сабшалангай газарай хүрьһые шүдэтэй катогуудаар нүхэлхэдэ мүн муу бэшэ үрэ гарана. Республикын туршалгын станциин мэдээгээр газарай хүрьһэ иигэжэ нүхэлһэн сабшалангай гектар бүриһөө 2—4 центнерээр ехэ үбһэн абтадаг байна.

Ургаса дээшэлүүлхэ, мүн сабшалангай талмайе ехэ бол[...]гохын тула сабш[...]
дээрэ ургадаг б[...]
нуудые отолжо,[...]
тэй. Бургааһа[...]
сабшажа хаяха[...]
хүшэр байдаг.[...]
рииие хүнгэдхэхы[...]
һа мододые хим[...]
үгы хэхэ арга[...]
рэглэхэ хэрэгтэ[...]

Хабартаа нии[...]
лые сабшалан[...]
шээхэдэ үбһэ н[...]
са доошолдог б[...]
зайсуулхын тул[...]
үтэгжүүлэгдэдэ[...]
дээрэ мал бэл[...]
огтолон хорихо[...]
һэ сабшажа аб[...]
тээр 20—25 үд[...]
байхада мал ад[...]

Сабшалангаа[...]
сэбэрлэхэ бүхы[...]
оньһожоруулха[...]
зорилгоор бүхы[...]
лугомелиоратив[...]
байгуулаад, тэ[...]
кээр, хүдэлмэри[...]
жа, түхэреэн ж[...]
лүүлбэл, үбһэ но[...]
ехээр абтажа, ад[...]
дам хүрэхэ үб[...]
гүйсэд хангагда[...]

М.[...]
хүдөө а[...]

Сибириин болон Алас Дурна Зүгэй хонин ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй семинар манай республикын түб хото—Улаан-Үдэдэ үргэлжэлһөөр. Семинарта хабаадагшад Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин «Эрдэм» совхоздо болон «Знамя Ленина» колхоздо ошожо, хонишодой ажал хүдэлмэритэй танилсаа.

Тус ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд нүхэд Семенов, Доржиев гэгшэд ажахын тоосоондо ороһон бригадануудай ажал хүдэлмэриин дүнгүүд тухай ехэ һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөө.

Майн 15-да семинарта хабаадагшад республиканска туршалгын станци ошожо, тэрэнэй хүдэлмэрилэгшэдэй туршалгын болон научна хүдэлмэритэй танилсаба. Энээнэй һүүлээр Ставрополиин хизаарай түлөөлэгшэ нүхэр Ажиниязов, республикын хүдөө ажахын продуктнуудые абаха болон бэлэдхэхэ министерствын зоотехник нүхэр Афанасьев, Хэжэнгын совхозой веттехник Валентина Гарбаева, Анаагай совхозой хонишон Галина Доржиева гэгшэд оренбургска аргаар хонидые хайшан гэжэ хайшалха аргые семинарта хабаадагшадта харуулжа, тэдэниие ехээр һонирхуулба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ставропольско хизаарай түлөөлэгшэ нүхэр Ажиниязов оренбургска аргаар хони хайшалжа байна.

ХАБАРАЙ САГАЙ ХҮЙТЭНШЬЕ ҺААНЬ...

Үглөөнһөө хойшо хара һалхин үлеэгээд һаланагүй. Хахалагдаһан газар дээгүүр тэнгэридэ хүрэтэр гэхээр элһэ шорой тооһорно. Үүлэнэй забһараар наран үе үе харагдаад лэ хоргодошоно. Бороошье орохо хэбэртэй аад, һалхин бүри гаража, хэды тэды дуһалнууд адхараад болиншобо.

Ганса Хэжэнгэдэ бэшэ даа, хаанашье хабар хожомдожо ерээ. Хэды тиибэшье хэгдэхэл ажал хэгдэхэл ёһоороо бүтэжэ байна.

Ушхайта. Заха Шэбэрэй полевой стан. Ута сагаан гэр. Саб сагаанаар будагдаһан орооһоной склад. Ток. Сайлалгын байшан. Газаагуурнь мотоцикл, велосипедүүд олон.

Хабарайл тарилгын халуун хаһа һэн хойшоо хүн бүхэн сүлөөгүй, трактор, машинануудай хүнхинэхэ, нижаганахань таһарнагүй. Үглөөнэй 7 час. Һүниин халаанда хүдэлһэн механизаторнууд ажалаа дүүргээд амархаяа полевой стан руу мотоциклнуудаар гүйлгэлдэжэ ерэнэ.

— Хүн бүхэмнай «түмэр моритой» болошоо даа. Холо ойро гэхын аргагүй, амар гүйлгэлдэнэл гээшэ,— гэжэ эдеэ шанагша Паландоржо Содбоев сонхоороо хараха зуураа хэлэнэ. Сайлалгын гэр соо хүжам һаруул. Ута гэгшын стол табяатай. Хананарнь лозунг, уряанууд олон. Халуун эдеэн бэлэн. Ажалһаа ороошодшье, ажалдаа гараашадшье булта яаралтайнууд.

— Холын полидо ажалладаг хүнүүдтээ машинаар эдеэ абаашанабди. Юрэдөө эдеэлхэ, уһалхын талаар хүнүүднай заахашье һаатанагүй. Хэдэн туһамарша эдеэ шанагшадтайшье һаа, заримдаа хүшэршэг болоно даа,— гэжэ саашань нүхэр Содбоев хөөрэнэ.

— Гайтайл хабар болоод байна. Байза, мүнөөдэр һарамнай 15 гү даа? Эртын культурые энэ үдэр дүүргэбэбди. Манай фермэ 1870 гектар газарта шэнисэ, 250 гектарта хара ооһо, 30 гектарта горох тариба,— гэжэ тоо бүридхэгшэ Цырендондок Дамбаев хэлэнэ. Нээрээшье, Хэжэнгын совхозой 1-дэхи фермынхид хабарай тарилгын халуун хаһа соо эршэмтэйгээр ажаллажа байна. Эндэ 9 «ДТ-54», 6 «Беларусь» трактор хүдэлнэ. Механизаторнууд дутаалданагүй.

— Үшөө Хэжэнгэ голнай унаагүй, зарим газартаа мүльһэтээ байна. Һайрам ондоо тээгүүр урдашоо. Хүйтэн лэ гээшэ ха даа. Һүниидөө, тээ үглөөгүүр багта газар ян хүрэшэнэ. Тракторшье даажа ядаха,—гэжэ хэн нэгэнэй хэлэхэдэ:

— Бараг ааб даа. Хаана ошохо һэм, дулаан буужа байна, тарилгамнай ехэ һаатаагүй ха юм,— гээд нүгөөдэнь ойлгуулна.

Тиигэһээр байтар сэнхир хүхэ автолавка полевой стан бүмбэрһөөр ерэбэ. Наймаалагша Гунгаржаб Гончиков эд бараа, хүндэ шухала хэрэгтэй тамхи, мылэ, эдеэ хоолойшье зүйлнүүдые дэлгэбэ.

— Механизаторнууд баян даа. Һайса барааемни абахань бэшэ гү? — гэжэ Гунгаржаб хүхинэ.

— Энээгүүр наймаашад олон даа. Мори тэргээр Содбоев Митыбшье Хэжэнгын рабкооһоо ерэдэг. Эндэмнай наймаалагшагүй киоск бии,— гэжэ хэншьеб хэлэбэ.

Полевой станай гэр гурбан таһалгатай. Улаан булан. Унталгын газар. Зосоонь арюун сэбэр. Механизаторнууд байраар байдаг. Гэрэйнгээ хэды дүтэшье һаа, ажалдаа һаатангүй ябахадань зохид ха юм.

Стан дээрэ нэгэ часай турша соо байхадаа олон хүнтэй уулзахаш. Эгээл үглөөнэй 7 часта халаан һэлгэлгэн болоно ха юм. «Т-40» гэһэн маркын хурдан тракторта һууһан хоёр хүбүүд гүйлгэлдэжэ ерэбэ.

— Юун гэһэн муухай һалхин гээшэб! — гэжэ нэгэнииинь дурагүйлхэнэ. Эдэ хоёрнай 1-дэхи фермэдэ трактор, машина таарулан табидаг механигууд Цынгуев Даша Дугарцыренов Дашинима хоёр гээшэ. Эдэ нүхэдэй оролдолгоор трактор, машина заахашье һаатадаггүй, эбдэрээ һаа, саг соогоо түргэн заһагдадаг байха.

Тракторист Жалсараев Шир-Загар, Кубасов Андрей гэгшэд ороно.

— Шир-Загар, хэр сеялкэдэбэш, нөөхэе дууһаагша? — гэжэ тоо бүридхэгшын асуухада, тэрэнь урдаһаань сэрэгэйхеэр ёһолжо:

— Дүүргээбди! Үшөө ямар захиралта байхаб? — гээд энеэбхилнэ.

Жалсараев Шир-Загар тракторта ябаһаар үнинэй. Ходо доо амжалтатай, олондоо маггаалтай ябадаг. Хэдэн дахин республикын түрүү механизаторнуудай зүблөөндэ хабаадалсаһан. Мүнөө тэрэ үдэрэйнгөө нормые ходо доо 130—150 процент дүүргэнэ. Мүн Кубасов Андрей хахалалга, тарилга дээрэшье түрүүлһээр. Механизаторнууд Цыренбазаров Гэрэлтэ, Чимитов Юрий, Чимитов Михаил гэгшэд халаанайнгаа нормые үлүүлэн дүүргэнэ. «СК-3» комбайнаар Гатилов Владимир, Гатилов Михаил, Вечников Анатолий гэгшэд хүрэнгэ зөөжэ, сеялкэнүүдые нэгэтэшье һаатуулнагүй.

...Хэжэнгын совхозой 2-дохи фермэ. Эрхилэгшэнь Намдаков Буда. Энэ фермэ хабарай тарилгаар совхоз соогоо түрүүлбэ. 1900 гектар шэнисэ, 300 гектар хара ооһо, 30 гектар горох апрелиин 14-дэ тарижа дүүргээ.

Хабарай сагай хэды хатуу шэрүүншье һаа, Хэжэнгын механизаторнууд хабарай тарилгые шанар һайнтайгаар дүүргэжэ байна. Хаанашье, Амгалан Хушуун, Холбоолжон, Үлзытэдэшье ябахада халуун ажал бусалһаар. Совхоз соо механизаторнууд Гармаханов Цырендоржо, Хашапов Гарапгын, Аюров Солбон гэгшэд түрүүлжэ, вымпел болон мүнгэн шанда хүртэнхэй.

Хабарай хэды хүйтэн байбашье, май һарын урихан амисхаал доро һэмбэрэг хүхэ тариян бултайжа эхилбэ.

Г. Дашабылов,
манай корр.

ТАСС-ай мэдээсэл

„МАРС-1" ниидэһээ[...]

Газарые тойрон ниидэхэ томо хэмэл одонһоо 1962 оной ноябриин 1-дэ табигдаһан «Марс-1» түхэлэй планетэнүүд хоорондын автоматическа станци ниидэһээр. Энэ станци майн 17-до газарһаа 195 миллион километр холодонхой. Марс планетэһээ 11 миллион километр зайда ябаба. «Марс-1» түхэлэй станци үнгэрһэн сагай туршада бүхыдөө 450 миллион километр ниидэһэн болоно.

Газарһаа планетэнүүд хоорондын энэ станциин 106 миллион километр зайда ябахада мартын 21-дэ ээлжээтэ радиохолбоон тогтоогдоо гээд мэдээсэгдэһэн юм. Тэндэһээ абтаһан мэдээнүүдые уридшалан шэнжэлжэ үзэхэдэ, станциин аппаратура торьдоһогүй һайнаар хүдэлөө. Агаарай огто лон ородоггүй таһаг соо аппаратурын хүдэлхэ эрхэ байдал бии болгогдонхой. Халууниинь 20—30 градус, агаарайнь дараса 850 миллиметр. Передатчигуудайнь гаргаһан радиосигналнуудай хүсэниинь, дохёонуудые абадаг түхеэрэлгэнүүдэйнь хүсэн уридшалан хараалагдаһан хэмжээндэ байһаар. Станциин бүхы аппаратура зайн галаар хүсэд хангагданхай. Гэхэ зуура, «Марс-1» станциин зүг шэгээ тодорхойлон гаргаха түхеэрэлгэ муудажа, газар тээшэ шэглүүлэгдэһэн антенэнүүдынь дутагдалтай болоо. Тиимэһээ станцитай саашадаа радиохолбоон тогтоогдобогүй. Мүнөө үедэ планетэнүүд хоорондын станцитай радиохолбоо тогтооохо туршалганууд хэгдэһээр.

«Марс-1» түхэлэй планетэнүүд хоорондын станциһаа абтаһан мэдээнүүдые хэрэглэжэ, шухала удхатай хэды техническэ асуудалнуудые шиидхэхэ арга олдоо. Мүн туршалгын шухала хэрэгтэй мэдээнүүд абтаһан байна.

106 миллион километр зайда ябаһан планетэнүүд хоорондын станцитай түрүүшынхеэ хоёр талын радиохолбоон тогтоогдоо гээшэ. Газарһаа станци тээшэ радиодохёо эльгээгээд, харюуень һөөргэнь абатар аяар 12 минута үнгэрһэн байна.

Станцитай 61 дахин радиохолбоон тогтоогдожо, бүхыдөө 3 мянга гаран радиокоманда үгтэһэн байха юм.

Замбуулин дайдын гүн соо, замбуулинай хорото туяанай тараһан газарта, юумэнэй шэгнүүрээ гээһэн, хүйтэн дулаанай тэнсүүриин туйлай ехээр хубилшаһан дайдада станциин бүхы техническэ хэрэгсэлнүүд амжалтатай һайнаар хүдэлнэ. Эдэ бүгэдые эрдэмтэд зүбөөр тодорхойлон шиидхэһэн байгаа бшуу.

Планетэнүүд хоорондын автоматическа станциин аппаратура, түхеэрэлгэнүүдэй хүдэлмэри тухай абтаһан туршалгын мэдээнүүд нарые тойроһон дайдые, нарата юртэмсын планетэнүүдые шэнжэлхэ хэрэгтэ ехэ удха шанартай байха болоно.

Газарһаа Марс тээшэ «Марс-1» түхэлэй планетэнүүд хоорондын станциин ниид[...]
тэндэхи дайдын ф[...]
дэл тухай шэнэ м[...]

«Марс-1» түха[...]
газарһаа түйлай [...]
ябахада замбуули[...]
туяанай хэды ш[...]
байһаниинь тодор[...]
1959 ондо хэгдэ[...]
тэй сасуулхада, [...]
һэн дайдын, плане[...]
дын дайдын хоро[...]
жээн хоёр дахи[...]
һэн байна. Шал[...]
гэхэдэ, Наран ни[...]
нуудые урдынхи[...]
даг болоһон үет[...]

Замбуулин дай[...]
совет ракетэнүүд[...]
һүүлээр дэлхэй[...]
ваннэ газаар хү[...]
хүреэнь газарһа[...]
хори мянган ки[...]
дэт гээд тодор[...]
«Марс-1» түхэ[...]
хэгдэһэн тур[...]
тобшололой зү[...]
баталан тодорх[...]

Газарай ябад[...]
заа тээ, замбуу[...]
дуудай зүйлнүү[...]
баарилагдаһан ту[...]
той мэдээнүүд [...]
дээшээ 6000-[...]
зайда хоёр м[...]
георидай зүйл [...]

Замбуулин [...]
шэнжэлхэ х[...]
түхэлэй ста[...]
мэдээнүүд гори[...]
болохо байна.

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи хюур.
1963 оной майн 19.

Залиршагүй ехэ бэлиг

...ий һара соо ...зурааша Цырен... Сампиловай ту... ...ой гүйсэбэ.

...ол ажал хүдэл... ...ууда, 1953 ...-дэ наһа бараа ...тэрээнэй хэһэн ...алай дурасхаал... ...уланхэй.

...тогтоһон түрүү... Буряад арад зо... ...ируулһан зура... ...түүн олониитын ...алдай. Тэрэ саг... ...эл шадабаринь ...ин болоһон бай...

...Октябриин револю... ...ша туһаар Ц. С. ...г шадабари үр... ...н хүгжэһэн юм ...алгэлэмээр. Тии... ...ическа зурагуудые ...урһаар болон ка... ...зурагуудые бү... ...Тэрээнэй зура... ...нэ, тоһон шэ... ...00 гаран, графи... ...гаран зурагууд ...тэдэ революциин ...р түргэнөөр хүг... Буряад оронойнгоо ...ажабайдалые ха... ...эрэлэн ульгэр ...бүтээһэн юума... Жэшээнь, «Талын ...үлөөтэ Буряад ...ай засагай ту... ...бэлэгүүд», «Дай-санай ара талада морин сэрэгшэдэй гараһан» болон бусад зурагуудыень хараһан хүн тэдээн тухай хэзээдэшье мартахагүй байха. Мүн жиирэй арад зоной ажабайдал харуулһан зурагуудые олоор зураа юм. Жэшээнь, «Үхэршэн», «Адуушад», «Ангуушад» «Ургашан» болон бусад зурагуудыень хэн мэдэхэгүйб даа!

Сампиловай ажабайдал гайхалтай һонин түүхэтэй. Тэрэ хадаа батраагаар адуулгашан ябаһанаа, элитэ уран зураашан, гүрэнэй ажал ябуулагша болотороо ургаа юм.

Ц. С. Сампилов хадаа Буряадай түрүүшын мэргэжэл ехэтэй уран зураашан, профессиональна уралгын үндэһэ һуури табигша мүн.

Тэрэ хадаа түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилээд лэ арад зондоо айхабтар үнэн шударгыгаар алба хэһэн. Мүнөө коммунизм байгуулжа байтаа үедэ тэрээнэй хэһэн бүтээһэн юумэн илангаяа эли тодоор харагдана. Партиин үнэн сэхэ туһалагша байһанаа тэрэ бүхы ажабайдалаараа элирхэйлжэ үгөө.

Ц. С. Сампилов үнэхөөрөө арадай уран зураашан байһан юм. Арад зонтойгоо аргагүй нягта холбоотойгоор ажалладаг һэн.

Гэхэтэй хамта суута уран зураашын намтар тушаа тобшохоноор тогтоое. Тэрэ хадаа 1893 ондо Яруунын аймагай Догно тосхондо үгытэй ангуушанай бүлэ соо түрэһэн юм. Тиин түрэлхидынь зоболон бэрхэшээлдэ ороходоо, хүбүүгээ үгытэй батраагаар Сампил Олзоевто үргэмжэдэ үгэнэ. Үхибүүн наһаниинь ехэ хүшэр хүндэ эрхэ байдалда үнгэрөө һэн. Тэрэ найма наһатайһаа эхилжэ малшанаар, 15 наһатайһаа хара хүдэлмэришэнөөр хүдэлһэн юм. Тиин тэрэ малшанаар хүдэлһэнииньшье һүүлдэ ехэ хэрэгтэй байгаа юм гү гэжэ һанахаар. Гэрэй малнуудые аргагүй ураар, зохидоор зурадаг һэн. Гадна эдир бага наһанһаа эхилээд модон дээрэ һиилэдэг, шабараар энэ тэрэ юумые уралан бүтээдэг һэн.

Зуралгаар эгээл түрүүшынгээ онол шадабарие Шэтэ городто байхадаа оложо абаа бэлэй. Тэндэ скульптор И. Н. Жуковта заалгаһан, мүн уран һайханай һургуулида ойр зуура багшалуулһан юм. Удаань 1928—1930 онуудта Москвада һуралсаа.

Тиихэ үедөө бүтээһэн олохон зурагуудынь Москвагай болон Ленинградай музейнүүдтэ табигданхай. Мүн Монгол арад уласташье зарим зохёолнуудынь бии байдаг.

Эсэгэ оронөө хамгаалгын Агуу ехэ дайнай үедэ арадай аялгаар 23 хуудаһан зурагуудые бүтээгээ һэн.

Ц. С. Сампилов үнэхөөр арадай уран зураашан байхаһаа гадна, ниитын элитэ ажал ябуулагша байһан юм. Дайнай үе соогуур Уран зураашадай союзай правлениин түрүүлэгшээр, партийна организациин секретаряар хүдэлһэн, КПСС-эй горкомой, райкомой гэшүүнээр, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүнээр болон депутадаар хэдэ дахин һунгагдаһан байна. 1950 онһоо хойшо хододоо СССР-эй Верховно Соведэй депутадай үүргэ дүүргэжэ ябаа. Буряадай искусствын хүгжэлтэдэ ехэ габьяатай байһанайнгаа түлөө 1935 ондо Буряадай АССР-эй арадай уран зураашын хүндэтэ нэрэ зэргэдэ; 1940 ондо РСФСР-эй искусствануудай габьяата ажал ябуулагшын нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. Мүн Ленинэй, «Хүндэлэлэй тэмдэгэй» ордендоор болон хэдэн медальнуудаар шагнагдаһан байха.

Ц. Сампилов хадаа болбосоол ехэтэй уран зураашан байхаһаа гадна, залуушуулые һургаха хэрэгтэ нилээд ехэ туһаламжа хүргэһэн.

Элитэ уран зураашын зохёол бүтээлнүүд Буряадай уран һайханай музей соо хододоо табигдажа байдаг.

Ц. С. Сампиловай зурагууд үнэхөөр арадай маягтай, партийна удха шанартай байһан тула, мүнөөшье маанадта ехэ һургаал боложо үгэдэг, залуу уран зураашадые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ туһална.

Ц. С. Сампиловай хэһэн бүтээһэн юумэ түрэл арадайнгаа дунда хэтэ мүнхэдөө алдаршан үлэнхэй.

Ф. Балдаев,
уран зураашан.

«УРГАШАН». (Картинаһаа буулгабари).

...ОМАН ТҮЛӨӨ». (Картинаһаа буулгабари).

Дуунай конкурсдо

Рабдан ЦЫБИКОВ

БУРЯАД ОРОМНИ

Хабхар сагые хамта даралсан,
Харатан дайсании хамха сохилсон,
Октябриин гал соо һэргэн бодолойш,
Олон яһатанай бүлэдэ ороолойш,

Түшэг баян Буряад оромни,
Түрэл һайхан буряад арадни.

Агуу Ленинэй алтан тугые
Аласай замда үргэжэ ябанаш.
Ашата партиин һургаал заабарие
Арюун сэхээр дүүргэжэ ябанаш,

Түшэг баян Буряад оромни,
Түрэл һайхан буряад арадни.

Дүшэн жэлэй дүүрэн баяры,
Дүрбэн тэгшэ жаргалай дээжы
Хаража мүнөө баясан байнаш,
Хабатай гоёор дуугаа татанаш,

Түшэг баян Буряад оромни,
Түрэл һайхан буряад арадни.

Үглөөш бүри үлэмжэ һайхан,
Үнгын һолонго татажа байнал.
Урматай дорюунаар урагшаа дабшан,
Ууган ехэ найраа бэлдэнэш,

Түшэг баян Буряад оромни
Түрэл һайхан буряад арадни.

Ажалаи һүүлээр...

(Дуун)

Ажалай һүүлээр сүлөөтэй,
Аятайханаар амархам,
Амраг дүүхэй нүхэртөө
Амар мэндээ хүргэхэм.
Нахис хотос наадандаа
Наһан залуу дурлааша.
Абхай һайхан дүүхэйдээ
Алаг зүрхэн дурлааша.
Сэсэг ногоон талмайдаа
Сэбэрхэн басагад дуулалдаа.
Сэсэн дүүхэй тэндэл даа,
Сэдьхэл зүрхым татаал даа.
Нахис хотос наадандаа
Наһан залуу дурлааша.
Абхай һайхан дүүхэйдээ
Алаг зүрхэн дурлааша.
Үүрэй сайтар ёохорлоод
Үетэн нүхэд зугаалаа,
Үглөө эртүүр ажалдаа
Үрдилдэжэ гарахал даа.
Нахис хотос наадандаа
Наһан залуу дурлааша.
Абхай һайхан дүүхэйдээ
Алаг зүрхэн дурлааша.

Чисаана

Үндэрхэн гүбээень дабажа буухада,
Үргэнхэн Чисаанам нэмжын байдаг,
Үнинһөө хахасаад бусажа ерэхэдэ,
Үрэхэн зүрхэм уяран байдаг.
Уулахан гүбээень дабажа буухада,
Уужамхан Чисаанам нэмжын байдаг,
Удаараад, холоһоо бусажа ерэхэдэ,
Улаанхан зүрхэм уяран байдаг.
Хойтохон гүбээень дабажа буухада,
Хотогорхон Чисаанам нэмжын байдаг,
Холодоод, үнжөөд бусажа ерэхэдэ,
Холшорхон зүрхэм уяран байдаг.

ТАСС-ай МЭДҮҮЛГЭ

Эдэ үдэрнүүдтэ США-гай агаарай сэрэгэй хүсэнүүд замбуулин дайда руу 400 миллион зэд зүүнүүдые (диполь) табиба. Эдэ зүүнүүд ямар зорилготойгоор табигдааб гэхэдэ, газарые тойроһон 3 мянган километр үндэртэ зорюута бэһэлүүр хэжэ, Газар дээрэ байдаг станцинуудай радиодолгинуудые сохюулжа һөөргэнь бусааха гэһэн байна. Америкын хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, США-гай сэрэгэй органууд дайн сэрэгэй болоо һаань, США-гай ракетнэ хүсэнүүдые, стратегическа авиациие хүтэлбэрилжэ байхын тула замбуулинай хэлхеэ холбоо энэ бэһэлүүрэй ашаар байгуулха гэжэ хараалагданхай. Энээнтэй дашарамдуулан, ТАСС иигэжэ мэдүүлхэ түлөөлэлгэ абаһан байна.

Америкын Холбоото Штадууд ядерна дайнда бэлэдхэлые үргэдхэн дэлгэрүүлжэ, иимэ зорилготойгоор замбуулинай дайдые бүри ехээр хэрэглэжэ байна. Энэнь бүхы арадуудай ажаһуудалда тон харша ябадал болоно. Нёдондо США ехэ үндэр газарта ядерна тэһэрэлгын туршалга хэһэн юм. Мүнөө замбуулин дайдаар олон миллион зэд зүүнүүдые хиидхүүлжэ, үшөө нэгэ сэрэгэй туршалга хэбэ. Тиихэдээ иимэ туршалгануудые хэжэ, Газарые тойроһон замбуулинай дайдые бузарлажа байһан ушар хүн түрэлтэндэ ямар аюултай хойшолонгуудые асарха байһые Америкын сэрэгэйхид хараадаа оройдоо абанагүй.

Гэхэ зуура замбуулинда олон миллион зэд зүүтээр бэһэлүүр хэхэ ябадал ехэ хойшолонтой байна, тэрэ тоодо һара тээшэ, Нарые тойроһон планетэнүүд тээшэ ниидэхэ замбуулинай онгосонуудтай хэлхеэ холбоо байгуулха хэрэгтэ бэрхэшээл тохёолдуулха байна гэжэ эрдэмтэд тооложо. Гадна эдэ туршалганууд радиотелескопуудай туһаламжаар замбуулинай бодосуудые шэнжэлжэ байдаг астрономуудай научна хүдэлмэридэ ехэхэн һаад ушаруулха байһыень хэлэһэнэйшье хэрэггүй.

Тиимэ дээрэһээ Газарые тойроһон дайдада ехэ олон зэд зүүнүүдые хиидхүүлхэ талаар США-гай ябуулгатай дашарамдуулан, уласхоорондын эрдэмтэдэй зүгһөө ехэ буруушаалга хэгдэжэ байһаниинь ойлгосотой ха юм. Үшөө 1961 ондо, США-гай иимэ туршалга түрүүшынхеэ хэхэдэнь (тэрээнь тэрэ сагта бүтээгүй һэн), дэлхэйн олон оронуудай эрдэмтэд замбуулинда хэгдэһэн зоргоороо аашалха ябадалые эрид шууд хорижо, буруушааһан юм. Тиихэдэ замбуулиние бузарлалгада эсэргүү мэдүүлгэ уласхоорондын астрономиин союзай генеральна Ассамблей, СССР-эй, Франциин, Бельгиин болон бусад хэдэ хэдэн оронуудай наукануудай академинүүд, дэлхэйн элитэ ехэ эрдэмтэд хэһэн байгаа. Газарые тойруулан зэд зүүнүүдэй бэһэлүүр байгуулха ябадал «эрдэм ухаанай үмэнэ ехэ гэмтэ ябуулга хэһэн ушар мүн» гэжэ Кембриджын университедэй астрономиин профессор Хойл, «Замбуулиние бузарлаха ябадалые сагааруулжа болохогүй» гэжэ Англиин элитэ астроном Ловелл мэдүүлһэн юм. Ловелл байгша оной майн 13-да замбуулинда зэд зүүнүүдые хиидхүүлхэ талаар США-гай туршалгануудые үшөө дахин буруушаагаа. Эдэ туршалганууд болбол астрономиин талаар уласхоорондын элитэ ехэ эрдэмтэдэй һанамжада эсэргүүгээр хэгдэнэ, замбуулинда тараһан зүүнүүд замбуулиние шэнжэлхэ хэрэгтэ хоро хүргэхэ байна гэжэ тэрэ мэдүүлээ һэн.

Ядерна дай бэлэдхэдэг США-гай бүлэг хүнүүд замбуулинда хэгдэжэ байһан аюултай туршалгануудта эсэргүү эрдэмтэдэй буруушаалгануудые, замбуулинай дайдые амгалан ёһоор шэнжэлхэ гэһэн бүхы хүн түрэлтэнэй хүсэлые тоохо дурагүй гэжэ баримтанууд харуулна.

Замбуулинда 400 миллион зүүнһээ бүридэһэн бэһэлүүр хадаа замбуулиние амгалан ёһоор шэнжэлгэдэ тиимэ ехэ аюул тохёолдуулхагүй юм гэжэ энэ гэмтэ туршалга эмхидхэгшэд бэеэ сагааруулхаа һэдэнэ. Теэд нёдондо ехэ үндэр газарта ядерна тэһэрэлгэ хэхынгээ урда тээ, США-гай түлөөлэгшэд мүн лэ иимэ найдуулгатайгаар үгэ хэлэһэниинь мартагдаагүй юм. Тиихэдэ тэдэнэр замбуулинда сэрэгэй туршалгануудай хэгдэхэ ябадалай аюултай хойшолонгуудые бүхы хүсөөрөө сагааруулхые мүн лэ оролдоо һэн. Гэбэшье замбуулинай дайдада хэгдэһэн ядерна тэһэрэлгэнүүд газарые тойроһон оршондо үни удаан саг соо ургэлжэлһэн хубилалта үүдхээ, тодорхойлбол, радиациин шэнэ бэһэлүүрнүүд бии болоо, харин тиихэдэнь лэ «алдуу» хээбди гэжэ уданшьегүй США мэдэрхэ баатай болоо һэн.

Энэ хубилалтын болоходо, США-гай өөһэдынь мэдэрһэнэй ёһоор, Газарые тойрожо ниидэһэн хэмэл хэдэн спутнигуудтай хэлхеэ холбоониинь таһалагдаһан байгаа. Тиимэһээ замбуулинай дайдада зэд зүүнүүдые тарааха талаар шэнэ туршалганууд хорогүй гэһэн үгэнүүдтэнь мүнөө хэн этигэхэб?

Замбуулинда 400 миллион зэд зүүнүүдые США-гай агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй тараaһан ябадал замбуулинай дайдада гүрэнүүдэй ажал ябуулгын уласхоорондын эрхэнүүдые гуримшуулха асуудалые Америкын Холбоото Штадуудай юундэ буруушааһыень тайлбарилжа үгэнэ. Энэ асуудал Нэгэдэмэл Нацинуудай Организацида—Генеральна Ассамблейн сессинүүд дээрэ, замбуулиние шэнжэлхэ комитедтэ, тэрэнэй юридическэ подкомитедтэ хоёрдохи жэлээ хэлсэгдэжэ байна.

Советскэ Союз замбуулинда гүрэнүүдэй бэелүүлхэ ажал ябуулгын гол эрхэ ёһонуудые түргөөр гуримшуулхын, уласхоорондын зохисотой, бата бэхи уялгануудые гүрэнүүдэй бэе дээрээ даажа абахын түлөө эрид шууд оролдоно. ООН-ой замбуулиние шэнжэлхэ комитедэй юридическэ подкомитедэй һаяхан болоһон сесси дээрэ Советскэ правительство замбуулин дайдые шэнжэлхэ, ашаглаха талаар гүрэнүүдэй ажал ябуулгын гол хуули ёһонуудай декларациин проект табяа. Энэнь хэдэ хэдэн оронуудай оруулһан дурадхал, һанамжануудые харалсажа зохёогдоһон байха. Замбуулинда хорото элдэб ааша гаргалгада эсэргүү, тэрэ тоодо замбуулинай дайдые бусад гүрэнүүдэй зүгһөө шэнжэлхэ гү, али ашаглаха ябадалдань һаад хэхэ зарим гүрэнүүдэй хэмжээ ябуулганууд энээндэ хабаатай бүхы оронуудай зүбшөөлгүйгөөр хэгдэхэ ёһогүй гэһэн гуримууд декларациин проект дотор ехэ һуури эзэлнэ.

Советскэ правительство эдэ дурадхалнуудые оруулхадаа, дэлхэйн эрдэм наукын хүгжэлтэдэ туһалхые, замбуулинай дайдые хүнэй амжалтатайгаар ашаглахые, энэ талаар уласхоорондын хани харилсаанай һайнаар хүгжэхые хараадаа абаһан байна. Энэ һайн һайхан зорилгонуудые дэмжэдэг, хүндэлдэг бүхы гүрэнүүд СССР-эй һанамжые дэмжэхэ ёһотой байгаа гэжэ һанагдана. Болото дээрээ энэ һанамжа юридическэ подкомитедтэ Европын, Азиин, Африкын болон Латиин Америкын олон гүрэнүүдэй зүгһөө дэмжэгдэһэн юм. Замбуулинда хуулиин эрхэтэй гурим байгуулха, элдэб хорото аашануудые хориһон дурадахалнуудта гансал США, ээрхэг туримхай сэрэгэй бүлэглэлнүүдтэ ородог тэрэнэй союзнигууд эсэргүүсээ һэн. Юридическэ подкомитедэй сессиин һүүлээр дары замбуулин дотор олон миллион зэд зүү тараажа, туршалга хэхэ түсэб тухай США-да мэдээсэгдэһэн байгаа. Мүнөө энэ түсэб бэлүүлэгдээ.

Замбуулин дайдые амгалан ёһоор ашаглаха талаар уласхоорондын хани харилсаа байгуулха асуудалнуудые зүбшэн хэлсэдэг органуудта США-гай ябуулжа байһан обструкционистска политика юрын ушар бэшэ гэжэ харагдана. Замбуулинай дайдада гүрэнүүдэй бэелүүлхэ ажал ябуулгын хуулита гол эрхэ ёһонуунууд тухай хэлсээ баталхые США зорюута таһалдуулна, замбуулинда дура зоргоороо орохо, гэмтэ ябуулга хэхые сэхэ дэмжэнэ. Иихэдээ США-гай тушаалта бүлэг хүнүүд замбуулин дайдые ашаглаха талаар өөһэдынгөө хорото муухай һэдэлгэнүүдые бүри ехээр элишэлнэ, энэ һэдэлгэнь наукада, уласхоорондын хани харилсаанда хоро хүргэнэ.

Замбуулиндашье, Газар дээрэшье США эб найрамдалай, гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаа һайжаруулхын аша туһада бэшэ, харин дайнда бэлэдхэлые хүтэлбэри болгожо ажал ябуулгаяа бэелүүлнэ, тиихын тула тэдэнэр уласхоорондын эрхэ сүлөөгэй бүхы гуримуудые эбдэхээр бэлэн гэжэ баримтанууд улам хүсэтэйгөөр гэршэлэн харуулна. Гэбэшье хүн түрэлтэниие термоядерна дайнай аюул руу түлхижэ байһан хүнүүдтэ ородууд шанга эрилтэ табиха байха, дайн сэрэгэй аюулые сараха тухай оролдолгын оршон байдалай эрилтын ёһоор, эрид шангаар тэдэнһээ асууха байха.

Советскэ Союз, эб найрамдалда дуратай бусад гүрэнүүд өөһэдынгөө аюулгүй байдалые хангаха эрилтые хараадаа абажа, замбуулин дайдада США-гай хэһэн аюултай ябуулгануудтай дашарамдуулан, зохихо тобшололнуудые хэнгүй байжа шадахагүйнь ойлгосотой бэзэ.

АЗЕРБАЙДЖАНАЙ ТОМО БАРИЛГАНУУДАЙ НЭГЭН

КИРОВОБАД. (ТАСС). Азербайджанай долоон жэлэй барилгануудай нэгэн болохо Кировобадтахи алюминиевэ заводой барилга дүүрэхэ тээшээ болобо. Хабсаргагшад 75 метр утатай пеэшэн тушаагаа. Туршалгань һайн гэжэ харуулба. Бүхы механизмуудынь һайнаар хүдэлнэ. Тус заводто дүрбэн иимэ пеэшэнүүд байха юм.

Кировобадтахи алюминиевэ завод алунитова рудагаар мүнгэлиг металл үйлэдбэрилхэ юм. Тус заводһоо холо бэшэ — Дашкесан гэдэг хадануудта иимэ рудагай уурхай бии. Тус предприятиин гаргаһан продукциин үлэгдэлөөр сернэ кислота, хүдөө ажахын үтэгжүүлгэ, болоһон дабһа, юумэ будадаг зүйлнүүдые хэхэ юм.

ХИЛЫН САНААҺАА

...рейн Ажалай партиин ...льна Комитедэй пленум

... майн 17. ...элэй мэдээсэһэ... ...еньянда ТПК-... Комитедэй ту... Ир Сенэй хү... Корейн Ажалай ...ральна Комите... майн 13-һаа 15 ...о үнгэрөө.

...дэлмэридэ ТПК-... ...шүүд, гэшүүдтэ Центральна шал... ...сиин гэшүүд, ...дай партийна түрүүлэгшэнэр, министерствэнүүдэй, түбэй эмхи зургаануудай болон ажалшадай организацинуудай хүдэлмэрилэгшэд хабаадалсаа.

Пленум иимэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсээ: заводууд болон предприятинуудай партийна комитедүүдэй хүдэлмэриие саашадань шангадхаха тухай; Чхонлимагай (социалис мүрысөөнэй нэгэ түхэл янза) бригадануудай хүдэлөөе саашадань хүгжөөхэ тухай.

Пленум дээрэ нүхэр Ким Ир Сен үгэ хэлээ.

Лондондо зүблөөн болобо

ЛОНДОН, майн 16. (ТАСС). Малайска федераци гэдэгые байгуулгатай холбоотой хэмжээ ябуулганууд тухай Англиин правительствын болон Малайска федерациин правительствын түлөөлэгшэдэй хоорондо хоёр үдэрэй хэлсээн Лондондо болоод дүүрэбэ. Финансова асуудалнууд тухай, тусхайлбал, энэ федерациин «оборонын» гаргашанууд тухай хэлсээнэй үедэ хөөрэлдөөн болоо. «Оборонын» асуудалай талаар англо-малайска хэлсээн улам үргэдхэгдэжэ, Малайзиин бүхы районуудта хамаатай байха» гэжэ хэлсэгдэһэн байна.

ЧИЛИИН АША ТУҺЫЕ ХАРАҺАН ШИИДХЭБЭРИ

САНТ-ЯГО, Майн 16. (ТАСС). Чехословаки, Польшо болон Советскэ Союзда правительственна экономическа делегаци эльгээхэ гэһэн шиидхэбэри Чилиин национальна конгрессэй депутадуудай палата нэгэн дуугаар баталан абаа. Газар тарялангай министр Хулио Филиппи правительственна делегациие толгойлхо юм. Чилиин делегациин Советскэ Союз орохоёо байһанда бүхы газетэнүүд ехэ анхарал хандуулна.

Социалис оронуудта правительственна делегациие эльгээлгые һайшааһан үгэ политическэ элдэб партинуудай түлөөлэгшэд депутадуудай палатын заседани дээрэ хэлэһэн байна. Дэлхэйн бүхы оронуудтай Чили дипломатическа болон худалдаа наймаанай харилсаа тогтоохо ёһотой гэжэ депутат-радикал Карлос Моралес хэлэһэн байна.

«Холбоото Штадууд социалис оронуудтай харилсаатай, тиихэдэнь Чили болон Латиин Америкын бусад оронуудай мүн лэ иимэ харилсаа байгуулжа шадахагүй байһыень би гайханаб» гээд тэрэ мэдүүлээ.

Социалис оронуудтай, тусхайлбал, Советскэ Союзтай Чилиин худалдаа наймаа эрхилээ һаань, һайн үрэ гараха гэжэ либеральна, консервативна, христианско-демократическа, социалис, национально-демократическа болон бусад партинуудһаа депутадууд тэмдэглэһэн байна.

...дэй хүдэлмэри таһалдаба

... майн 16. ...ээгдэһэн ООН-... Ассамблейн ... захиргаанай ...эй асуудалнуу-... ...митедэй түрүү-... үсэгэлдэр бо-... ...й үзэмжэдэ та-... ...ментнүүд хадаа ...дай ябуулга-... ...лан мүнгэн ООН-ой бэрхэ-... гэршэлжэ үгэ-хо аргагүй байшоо гэжэ мэдүүлээ.

Делегацинуудай хоорондо зүбшэл хэхэ шухала болоһон дээрэһээнь, комитедэй хүдэлмэриие майн 20 хүрэтэр таһалдуулха гэһэн дурадхал заседаниин эхилһээр 40 минутын үнгэрөөд байхада баталан абтаа.

...түлөөлэгшэ Аде... заседани дээрэ Ассамблейн тус... ...нансова асуу... ...ар һанамжа ...дхэхэ бүлэгэй ...гэ хэлэхэдээ, бү... ...арсалдаан бо... ...үгэеэ ойлголсо-...

...зар хоёрой ...

... майн 16. ...киин болон ... зонхилогшод ...р хоёрой хэл... ...тугальска хилэ ... городто бо-... Үгэеэ һайнаар ...үн «угаа ехэ та... ...ан» тухай эдэ ... тухай түгэс... ...е соо хэлэгдэ-...

КЕНИ

(Тайлбари)

Парламентын болон нютагай захиргаанай органуудай һунгалтанууд Кенидэ майн 18—26-да болохо юм.

Кени хадаа Зүүн Африкада Великобританиин мэдэл доро байдаг орон нютаг болоно. Кени 583 мянган дүрбэлжэн километр газартай, 8.676 мянган хүн зонтой (Кикуйю, Масаи, Луо, Камба, Галла, Сомали гэжэ угсагаатанһаа бүридэнэ).

Кени һулаар хүгжэһэн аграрна орон юм. Ондоо тээшэнь худалдадаг зүйлнүүдэйнь 90 процентнь хүдөө ажахын продуктнууд (кофе, сизаль, сай) болоно. Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ болон экономикын бусад һалбаринуудта Европоһоо ерэһэн хүн зон, мүн хариин, ехэнхидээ Англиин компанинууд гол һуури эзэлнэ. Ороной ажахыда мал ажал горитой үүргэ дүүргэдэг.

Зэдээр, минеральна дабһануудаар болон бусад ашагта малтамалнуудаар баян орон юм. Зэдэй руда малтан абалгые Англиин «Макалдер ньянза майнз» гэжэ компани; дабһа болон содые—Англиин «Магади сода компани» гэдэгүүд бүрин өөһэдынгөө гарта абанхай. Болбосоруулдаг промышленность һулаар хүгжэнхэй юм.

XIX зуун жэлэй эсэстэ англиинхид Кениие эзэлэн абаһан байгаа. Англиин хатан хаанай томилһон губернатор оронийе хүтэлбэрилдэг юм. Ороной газар дээрэ Англиин сэрэгэй баазанууд бии болгогдонхой, тэдэнэй нэгэн Момбастахи бааза НАТО-гой далайн сэрэгэй бааза бололсоно.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай һүүлээр колониализмда эсэргүү тэмсэл Кенидэ дэлгэрһэн байгаа. Национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөе олониитын политическэ организаци—Кенидэхи африкынхидай союз толгойлдог байгаа.

1952 ондо англиинхид Кенидэ онсо байдал соносхоод, шанга хашалта хэһээлтэнүүдые хэжэ, сүлөөрэлгын хүдэлөө дараха гэжэ һэдэһэн байгаа. Хэдэ мянган африкынхид алагдаһан, Кенидэхи африкынхидай союзай ажал ябуулга хоригдоһон байха юм. Гэбэшье англиинхид 1961 ондо хуули гаргалгын соведэй һунгалта үнгэргэхэ баатай болоһон байха юм. Энэ һунгалтада Кенидэхи африканска национальна союз (Кенидэхи африкынхидай союзай орондо бии болоһон) илалта туйлаһан байна. Энэ союзые Африкын мэдээжэ ажал ябуулагша Джомо Кениата толгойлдог юм. Энэ парти хадаа 1963 ондо орондо хүсэд бэеэ даанхай байдал олгохо, Англиин сэрэгэй баазануудые усадхаха эрилтэ хэдэг.

(ТАСС).

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур.
1963 оной майн 19.

АМАРАЛТЫН ҮДЭРЭЙ ХУУДАҺА[Н]

★ ★ ★

Фидель Кастрые хараа һэм

Фидель Кастро Рус Эрхүү хото айлшалжа ерэхэнь гэһэн һураг городой бүхы ажалшадта инаг халуунаар соностоһоор хэды хоног үнгэрбэшье, тэсэлгүй хүлеэгдэжэ байһан тэрэ үдэрэймнай ехэ баярай золто саг майн 11-нэй үдэр хүсэлдэбэ.

Энэ үдэр үдэ болотор агаарай байдал тунгалаг номхон. Үдэһөөл хойшо огторгойн үнгэ үлэ мэдэг жэбэржэ, бага һалхитай байба. Гол гудамжа, талмайнуудаар баяр юрөөлэй уряа-лозунгнууд, хоёр арадай хани нүхэсэлэй тугууд, Хрущевой, Фидель Кастрын портредүүдые дээрэ үргэһэн городой олон ажалшад жагсажа, энэ эгээлэй юрын үдэрые ямар нэгэн жабхаланта һайндэрэй түхэл шэнжэтэй болгожорхибо. Эдэнэй дунда бишье ябаһаар городой гол гудамжа Карл Марксын, Ленинэй нэрэмжэтэ үйлсэнүүдэй бэлшэр дээрэ гарашаһан байбаб. Эндэ булта энэрхы һайхан сэдьхэлтэй, түрүү үзэл бодолоор түгэс хүнүүд гэжэ мэдэнэб.

Саг — үдэрэй 2 час. Финансово-экономическа институтай шулуун байшангай дэргэдэ үй түмэн олон соо арба гаран буряадууд зогсоно.

Гол гудамжануудаар машина, трамвайнуудай хүдэлөөн зогсожо, олон комсомол эдэбхитэд үйлсын хоёр талаар, тротуар зубшуулан, улһан утаһа татажархибад. Гансал гол үйлсэ руу хүнгэн машинанууд харбаһан һомондол зурагад гэлдээд лэ үнгэрнэ. Тухайлхада Кубын үндэр айлшадые угтаха талаар эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулжа байһан хүнүүд лэ бололтой, эндэ тэндэ тогтожо, хоёр нэгэн хүнөөр золгоод лэ, саашаа наашаа һэлгэсэлдэнэ.

«Ура-а!» хашхараанууд саана холоһоо салгидан улам улам дүтэлэн шангадаһаар, хүлэй улын дорьбосо нэерһээр манда хүрэжэ ерэбэ. Харахадамни тэрүү тэндэ, 400-гаад метр холо зайда, хүнтэн машинын һандали дээрэһээ хүрин шарайтай, хазаар һахалтай танил хүмнай городой олон түмэниие амаршалжа, гараа дээрэ үргэн мэндэшэлһээр хажуудамнай орожо ерэбэ.

Үдэшын 7 час байгаа. «Вива Куба!», «Фидель Кастро мандаг!» «Да здравствует Фидель!» — гэһэн үгэнүүд дээрэ дээрэһээ соностожо, түр зуурахана шэхэ дүлиирүүлмэ баярай абяан, юрөөл үгэнүүд хүүенэ.

Зариман баглаа сэсэгүүдые, зариман тугхануудые барин даллана.

Айлшанаа абажа ябаһан бүлэг машинын хойноһоо хэдэн автобус харгадба. Эндэ нэгэ автобусой үүдэн удаахан сэлитдэжэ, улабар хүрин шарайтай, үндэр бэетэй хүн сэзжэ бэеэрээ бултайгаад, баруун гараа зон тээшэ һарбайжа, манай хэдэн нүхэдтэй гараа барисалдажа үрдибэ.

Хоёр оронойнгоо хани нүхэдэй нитэжэ гар гараа барисалдан байһан ушарые хэзээдэшье мартахагүйб.

Дансаран Доржогутабай, һуратша.

Энэрхы сэдьхэлэй гэршэ

Багша Ленинэй нэрээр нэрлэгдэһэн алдарта хотые үмгөөлэн Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн үедэ ами наһаяа үгэһэн баатар хүбүүдтээ зорюулжа, дурасхаалай хүшөөнүүдые бүтээе гэһэн үүсхэл ленинградаархин гаргаһан юм. Энэ үүсхэлыень совет хүн бүхэн халуунаар дэмжэжэ байна. Ороноймнай бүхы городуудһаа Ленинград хотодохи гүрэнэй банкын 114292 номертой дансада бага бэшэ мүнгэн зөөри үдэр бүри орожол байдаг.

Оронойнгоо соёл болбосоролой, ирагуу алдарта түүхын хэтэ мүнхэдөө һалбаран хүгжэхын түлөө баатарай үхэлөөр унагшадай аха дүүнэр, айл аймагайнь хүнүүд, мүн тус хотодо орой ябаашьегүй хүнүүд һайн дураараа мүнгэ зөөри эльгээдэг.

«Хүндэтэ нүхэдүүд, хэзээдэшье мартагдахагүйл, манай хүнүүдэй баатаршалганууд. Тэдэнэй гэгээн дурасхаалда зорюулагдан бүтээгдэхэ хүшөөнүүдэй барилгада 20 түхэриг эльгээнэб. Загорский, Улаан-Үдэ. Иигэжэ энэ һайхан бүгэдын хэрэгтэ хубитаяа оруулжа байһан ажалшад олон. Энээниие Хяагтаһаа, Шэтэһээ, Яхадһаа, мүн тэрэшэлэн Алас Дурнын хото, хүдөө нютагуудһаа ерэһэн бэшэгүүд гэршэлнэ.

Холын Хойто зүг руу, Номгон далайн эрье шадар партиин уряалаар ошохоёо байһан хүбүүд, басагадшье энэ хүшөө бүтээлгэдэ аргынгаа зэргээр мүнгэ эльгээдэг, үнэн зүрхэнэй бэшэгүүдые бэшэһэн байдаг.

«Хэтэ мүнхэдөө манай сэдьхэлдэ үлэһэн Ленин багшынгаа нэрые манай ороной олон тоото яһатан — аха дүүнэр мартахагүйл. Тэдэнэй тоодо буряад ирад һууряа эзэлэн ородог. Багша Ленинэйнгээ нэрые хэзээдэшье мартахагүйбди, тэрэ манда эрхэ сүлөө, зол жаргалыемнай юрөөгөө. Энэ нангин хэрэгыень хэтэ мүнхэдэ бэхилжэ, тэрэнэй нэрэ зүүжэ ябаһан хотын һандархай ханануудай шорой тооһон соо ами наһаяа орхиһон эрэлхэг баатарнууд манай буряадһаашье бии. Минии сэдьхэлэй гэгээн бодолые гэршэлжэ энээхэн минии түхэригхэн энэ хэрэгтэ хубяа олуужан. Д. Сампилов.

Тоогүй олон бэшэгүүдэй энэрхы үгэнүүд амгалан сагай түлөө унаһан баатарнууднай манай сэдьхэлдэ мүнхэрөө юм гэжэ гэршэлнэ ха юм.

Баатар хүбүүдэйнгээ нэрэ хүндые хэтэ мүнхэдэнь үлөөхэ гэһэн Ленинград хотынхидай энэ үүсхэл мүнөөдэршье үргэлжэлһөөр. Сэдьхэлэй энэрхы үгэнүүд, мүнгэн зөөри орожол байдаг.

В. КРИВОШЕИН.

Сэлгеэхэн Сэлэнгын дуулимханда...

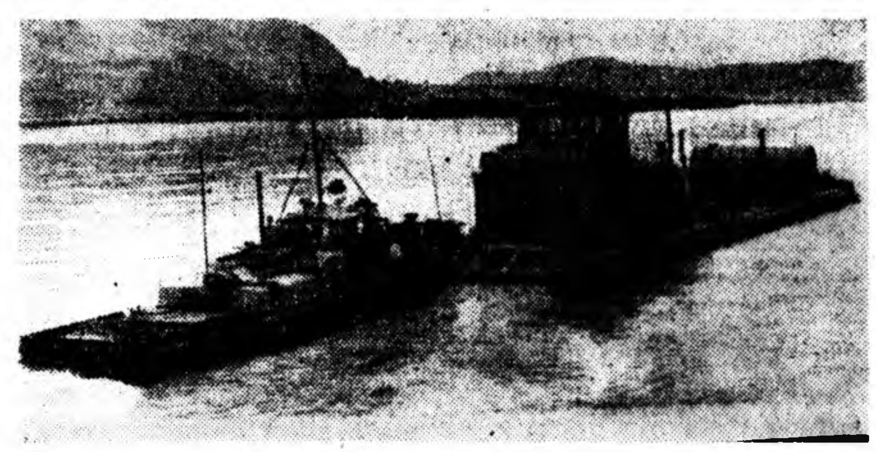

Сэлэнгэ мүрэнэй мүлыһэн шоморжо, уһан замаар ашаа шэрэгшэдэй харюусалгатай үе хүрэжэ ерэбэ. Улаан-Үдын пристаниин хүдэлмэришэд түүхэтэ долоон жэлэй табадахи хабарые һайн бэлэдхэлтэйгээр угтана. Теплоход, баржануудай экипажнууд түрүүшын үдэрһөө ажалдаа хам орожо, Сэлэнгэ голоор ашаа шэрэхэ түсэбөө дүүргэжэ эхилбэ. Улаан-Үдын пристаньһээ ашаа шэрэһэн теплоходууд үдэр, һүнигүй аян замдаа мордоно. Жэшээнь, «Сергей Тюленин», «Любовь Шевцова», «Мир», «Дружба» теплоходуудай команданууд май һарын түрүүшын арбаад хоногой туршада графигаа үлүүлэн дүүргэжэ, гурбаад эрьесэ хэһэн байна. Дурсагдагша теплоходууд уһанай унамсаар аян замдаа мордожо, республикынгаа колхоз, совхозуудые шухала түлишөөр — горючяар хангаһан байна. Урдань теплоход, баржануудай заһабарилгые заводой хүдэлмэришэд хэдэг байгаа һаа, энэ жэлдэ судна бүхэнэй хүдэлмэришэд өөһэд өөһэдынгөө теплоход, баржануудые заһабарилаа. Энээнэй ашаар заһабарилгада ороһон суднанууд хэдэн хоногоор урид заһабарилгаһаа гаража, аян замдаа эртэ мордоһон байгаа.

Республикынгаа 40 жэлэй ойе ажалай щэнэ амжалтаар угтаха зорилго урдаа табиһан уһан замай ажалшад май һарынгаа түсэбые үлүүлэн дүүргэжэ, даабариһаа гадуур 200 тонно ашаа республикынгаа колхоз, совхозуудта хүргэхэ гэһэн уялга абанхай. Суднануудай ажалые хинан шалгажа байдаг пристаниин диспетчер О. М. Гаврильчук теплоходуудай аян замдаа ябахадань, хододоо хөөрэлдэжэ, заабарилжа байдаг юм. **Зураг дээрэ:** теплоход «Заря» аян замдаа гаража ябана.

Д. Балданов.

ТЕАТР

„Ажабайдалай сэсэгүүд"

Уржадэр оперо, балетэймнай театрта хүн зон дүүрэн байба. Үбгэд, хүгшэд, дундуур наһатан, бүри эдир залуушье — үе бүхэнэй түлөөлэгшэд суглараһан янзатай, ехэ хүхюутэйгээр харагдана... Юуб гэхэдэ, Жигжит Батуевай зохёоһон «Ажабайдалай сэсэгүүд» гэжэ 3 үйлэтэй шэнэ балет табигдаа бшуу.

Оркестрэй ехэ дэбжэлтэтэйгээр увертюрэ наадаһанай удаа угалза хээтэй хүшэгын аргаахан сэлигдэхэдэ, үүр сайжа, үглөөнэй Наранай яларан манцахые, бүлгэнүүр жэнгирзэтэ абяан доро тэрээнэй элшэ гэрэлэй хэдэн тээшээ таража, Эхын зүрхэ энхэрхые, Баатар хүбүүнэй баясуулхые харанабди. Мүн энэ хоёрые жэлэй дүрбэн саг — Хабар, Зун, Намар, Үбэл ерэжэ, амаршална. Энээнэйнь харюуда, мүн түрэһэн Эхээ хүндэлжэ, Баатар хүбүүниинь баяртай хүнгэнөөр хатарна.

Гэбэшье Эхэнь ямаршьеб уйдхарта дарагдаад байһанаа мэдүүлжэ, тэрэнэйнгээ ушар шалтагаан тухай хүбүүндээ хөөрэжэ үгэнэ. Харата муухай Луу Хүсэл һанаа эзэлэн абахын хойноһоо эрмэлзэжэ, Эхын гурбан басагад — Баяр, Омогорхол, Арюун гоохониие булимтаран абаһанай һүүлээр тэдэниие эрдэниин шухаг зүйл болгон хубилгажа, Хүсэл һанаанда «хүсөөр» бэлэглээ юм. Энээн тухайда Эхэнь гомдон, голхорон доморлоно янзатай. Тиихэдэнь Баатар хүбүүниинь харата муухай Луутай хатуу шангаар тэмсэхээ аян замда аргагүй зоримгойгоор түхеэрэн гарана... Урид Уһан, Гал, Сахилгаан гэхэ мэтын бэрхэшээлнүүдые дабажа, Луутай тулалдажа ороно. Эхын юрөөлэй шэдитэ хүсөөр Лууе диилэжэ, Хүсэл һанаагаа сүлөөлнэ. Тиин үнөөхи Эрдэниин шухаг зүйл — шулуунуудые асаржа, Эхэдээ барюулна. Тэдэнь газарта табигдахадаа ажабайдалай арюун һайхан сэсэгүүд — Баяр, Омогорхол, Арюун гоохон болон хубилшана.... Зүжэгэй гол удха иимэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хүсэл һанаантайгаа (Л. Сахьянова) Баатар хүбүүнэй (П. Абашеев) уулзалга.

Арадай аман үгээр зохёогдоһониинь яшагүй эли бээз. Хүгжэмынь үргэлжэ дээрээ арадай аялгатай. Нэгэдэхи болон хоёрдохи үйлэ соо шаанзын ирагуу абяан элихэнээр соностожо, зүжэгэйнгөө удхые ехэ зохидоор дууряана. Мүн хатархада ехэ таарууу, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ.

Хатаршад сооһоо нүхэд П. Абашеев (Баатар), Л. Сахьянова (Хүсэл һанаан), Ю. Семенова (Эхэ), Омогорхол (О. Короткова), Луу (Ю. Баранов) болон бусад ехэ амжалтатайгаар наадаа. Тэдэнэр туд тудтаа яһала тобогор һайн образуудые байгуулжа шадаа гээшэ ха. Олоной хатарнууд сооһоо илангаяа баатарнуудай хатар онсо шалгарна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Наран ба тэрээнэй элшэнүүд.

С. Доржиевай фото.

Зуун жэлэй саада тээ

1863 оной май һарада ородой газетэ, журналнууд юун тухай бэшэһэн юм ааб гээд «Известия» газетын хабсаргалта болохо «Неделя» дэбтэр иража харабабди.

Тэндэ бэшэгдэһэн багахан мэдээсэлнүүдые оршуулхадаа хэлэнэйнь түхэл маягые үлөөхэ гэжэ оролдообди.

УМАНЬ. Саадай ажахы эрхилдэг Главна училищи кукуруза ургуулжа, тэрэниие үбһэнэй орондо яажа хэрэглэхэб гэһэн туршалгануудые урагшатайгаар үнгэргэбэ. Май һарын хахад багаар тарингдаһан кукуруза саг соого газараа нэбшытэр хушан ургажа, ган гасуурта дайрагданагүй.

Олонхи шэлбэнүүдтэнь эрэ сэсэгүүдэй залаануудай ургахатай адли сабшаад, наранда хатааһанайнгаа һүүлдэ, һүрилхэ. Үбэлэй сагта мал тэжээдэг ямаршье эдимшэһээ дутуугүй, заримдаа үлүү байһандань, һүриһөө малнуудта хаяжа үгэхэдэ, һүүлшын бутархайдань хүрэтэр түүжэ эдинэ.

1860—1862 онуудта нэгэ десятина кукурузын талмайһаа 225—300 пуд хуурай эдимшэ ногоон абтаһан байна. Бессарабида 60 жэл удаа удаалан нэгэл талмай дээрэһээ тус ургамалай үндэр баян ургаса хуряаһан тосхонууд бии юм. Днестр мүрэнэй зүүн эрьедэ оршодог Паркнууд гэжэ нэрэтэй колонидо 40 жэл нэгэл талмайда кукуруза тариһан.

«Земледельческая газета».

ЖЕЛЕЗНОВОДСК. Бүхы Европодо түмэрэй амтатай хүйтэн уһан бии юм гэжэ хэлсэдэг һаань, харин гансал Венгри. Железноводскдо Реомюрэй градусаар 10—34 хүрэтэр халуун уһатай булагууд байдаг юм гэжэ үсөөн хүн мэдэхэ байха.

Железноводскын аршаанууд химическэ бодосойнгоо бүридэлөөр, шанараар мэдээжэ болонхой. Пирмонто, Дрибурга, СПА гэгшэдһээ орой дутуугүй.

«Современная летопись».

ПЕТЕРБУРГ. Майн 1 дэ С. С. Гулак-Артемовский гэгшын бэшэһэн «Дунайн саанахи запорожец» гэжэ нэрэтэй Украинын эгээ түрүүшын оперо Мариинска театрта дабтан табигдаба.

Оперо зохёоһон С. С. Гулак-Артемовский Италида хүгжэмэй тусхай һуралсал дүүргээд, энэ театрай артистаар хүдэлхэ зуураа Петербургда 20 жэл ажаһууна.

«Наше время».

КИЕВ. Гүрэнэй таряашан Миненко эгээл юрын, һайшаалтай амһартануудые хүдөөгэй бүтээлнүүдэй Харалгада асараа. Тэрэнэй хэһэн улхан, домбонууд, илангаяа хабхагтай саба һуулганууд бүришье һаа гоё һайханууд, баяшуулайшье гэртэ яһала хэрэглэжэ боломоор.

«Земледельческая газета».

МОСКВА. Москвагай Кремлиин ханануудай заһабарилалгын һүүлээр ягаа улаан үнгэтэй болгогдобошье, харин башниинууд шэнэдхэн һэргээлтэдэ оротороо сагаан, боро зандаа үлэбэ.

«Наше время».

Ажалшадай амаралтын үедэ

Вьетнам—Хитад, Германи—Югослави

Үни удаан хүлеэгдэһэн зулы һайхан зунай үдэрнүүд эхилжэ, республикымнай ажалшад амаралтаяа абажа, түрэл орон дотороо гү, али арадай демократиин оронуудай үзэсхэлэнтэ гоё газарнуудаар ябажа, танилсахаар аян замда түхеэрнэ, заримашуулынь аян замдаашье мордонхой. Республикымнай ажалшад энэ жэлэй зунай амаралтые хаана үнгэргэхэ дуратай байһанаа мэдүүлнэб гэһэн асуудалтайгаар манай корреспондент облпрофсоведэй физкультура, соёлой болон ажаһуудалай таһагые даагша Е. М. Жарковада һаяхан хандаһан байгаа.

Түүхэтэ долоон жэлэй табадахи хабарые ажалай шэнэ амжалтаар угтажа байһан республикымнай ажалшад зунайнгаа амаралтые нютаг нютагтаа бэшэ, харин түрэл Эхэ орон тү, али арадай демократиин оронуудай түүхэтэ гоё газарнуудаар ябажа үнгэргэхые хүсэнэ. Манай республикын профсоюзай организацинууд таби гаран маршрутай путёвконуудые энэ жэлдэ абанхай. Тэдэнэй дунда Москва, Ленинград, Киев, Минск, Таллин, Ригэ, Вильнюс хүрэтэр ошохо путёвко бии. Холын аян замда мордогшод онгосоор Чусовой голоор үгсэжэ, тэндэһээ пароходто һуугаад Ленинградһаа Онежскэ, Ладожско нуурнууд соогуур тамарха болоно.

— Хара далайн эрье шадар ошогшод хаана, юу хараха болоноб?

Хара далайн эрьедэ үбэлэйшье үедэ дулаан байдаг газарта зунай сагта бүришье һаа, халуун бүгшэм болодог ааб даа. Эндэ аяншалагшад далай дээгүүр тамаржа, Одессэһээ Батуми город хүрэхэ, тэндэһээ саашаа Грузи, Осетиин суута гараһан һонирхолтой хада уулын харгыгаар ябаха байна. Эдэнэй олон маршрудынь «СССР-эй турист» гэһэн нормо дүүргэхэ болоно.

Энэ жэлэй май һарада аяншалагшадай түсэб ехэ һонирхолтойтоор зохёогдонхой. Республикын түрүүшын бүлэг аяншалагшад арадай демократиин оронуудай гоё һайхан газар нютагуудаар ябажа танилсаха байна. Эдэнэр Польшо—Чехословаки гэһэн маршрудаар ябажа, Варшава—Брно — Готвальдов —Высокие Татры городуудта ябахаар хараатай. Мүнөө аян замдаа мордоһон эдэнэр аяншалгынгаа үедэ Польшын үзэсхэлэнтэ гоё газарнуудаар—театр, музей, промышленна предприятинуудаар ябажа хараха, һонирхохо болоно.

Чехословакида хүрэһэн эдэнэр хэдэн үдэрэй туршада Европын үнинэй городуудай нэгэн—ниислэл хото—Злата Прагын түүхэтэ газарнуудаар ябахаһаа гадна, томо томо предприятинуудай амжалтатай танилсаха юм. Мүн эдэнэр В. И. Ленинэй музей хаража һонирхохо. Энээнэй удаа Готвальдов город ерэһэн аяншалагшад «Свит» гэжэ гуталай комбинадай хүдэлмэришэдтэй уулзалга үнгэргэхэ. Чехословакиин түүхэтэ газарнуудай нэгэн—Высокие Татры городто хүрэжэ аяншалагшадай маршрудынь дүүрэхэ. Тэндэһээ автобусуудта һуугаад Украинын Львов город хүрэтэр ерэхэ байна.

Дурсагдагша аяншалгаһаа гадна, үшөө ямар путёвко бии гээшэб?

Үнгэрэгшэ жэлэйхидэл профсоюзай областной совет хилын саана аяншалагшадай тусхай мэргэжэлтэдэй бүлэг эмхидхэгдэжэ, аян замдань ябуулхаар түсэблэнэ. Жэшээнь, тиимэ нэгэ культурын хүдэлмэрилэгшэдэй бүлэг Монгол-Хитад гэһэн маршрудтай аян замда мордохо юм. Эдэнэр Улаан-Баатар, Пекин, Шанхай, Хоньчжоу, Тяньцзинь городуудай түүхэтэ газарнуудтай танилсаха. Нүгөөдэ—медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй бүлэг июль һарада Румыни ошохоор хараалагдана. Эдэнэр долоон хоногой туршада нарата орон соогуур аяншалаад, хоёр долоон хоногой туршада Хара далайн эрьедэхи нэгэ курортдо амарха болоно.

Республикын предприятинуудай хүдэлмэришэд Болгари ошохо болонхой. Аяншалагшад Пловдив, Плевен, Варна, Софи городуудаар ябаха байна. Үйлэдбэриин түлөөлэгшэдэй бүлэг аяншалагшад Болгари соогуур долоон хоногой туршада айлшалаад, Хара далайн эрье ерэжэ, амарха байна.

— Далай дээгүүр аяншалагшад үшөө ямар һонин юумэ хараха шадалтай байхаб?

Түмэр зам, автобус, самолёдоор аяншалагшадһаа гадна, гол мүрэн, далай дээгүүр тамарха дуратайшуулай хүсэл бэелүүлэгдэнэ. Жэшээлэн хэлэбэл, Дунай мүрэн дээгүүр тамарагшад Румыни, Болгари, Югослави, Венгри, Чехословаки, Австрали хүрэтэр ошожо шадаха. Мүнөө жэлэй аяншалгада ошогшод Измаил портһоо һуугаад Братислав хүрэтэр тамарха болоно. Эдэнэр зууриндаа Джурджу, Лом, Белград, Будапешт, Венэ городуудта буужа, тэндэхи һони һонин юумэнүүдтэй танилсаха аргатай.

Зунай аяншалгаһаа гадна, алтан намарай үедэ амарха дуратайшуул яагаад амаралтаяа үнгэргэхэ болоноб?

Аяма халуун зунай үедэ амаржа үрдеэгүйшүүл алтан намарайшье үедэ аятай зохидоор амаржа шадаха. Нэн түрүүн, намартаа аяншалагшадай путёвконь 25 процентээр хямдарха байна. Октябрь һарада аяншалагшад Чехословакиин үзэсхэлэнтэ гоё газарнуудаар ябаха аргатай. Тэдэнэр Прага, Брно, Братислава болон бусад городуудаар ябаһанай удаа, байгаалиин гоё һайхан газартай курортнуудта амарха юм.

Ноябрь һарада амарха дуратайшуул Хитадай Арадай Республика, Вьетнамай Демократическа Республика ошожо шадаха. Энээнһээ гадна, Германиин Демократическа Республика ошохо дуратайшуул мүнөөнһөө аян замдаа бэлэдхэжэ эхилхэдэнь болохо.

Хэн, хаана ошохо дуратайб, өөһэдынгөөл профсоюзна организацида хандажа, тусхай мэдүүлгэ бариха байна.

Хоёр уулзалгын удаа

Россин Федерациин табадахи зонын футболистнууд сооһоо али командань түрүүлжэ ябана хаб гээд хаража үзэе. Үнгэрэгшэ амаралтын үдэр Зүүн Сибиириин полинууд дээрэ футболоор ээлжээтэ уулзалганууд үнгэргэгдөө. Комсомольск-на-Амуре городто айлшалһан Благовещенскын футболистнууд 2:1 тоотойгоор талмайн эзэдтэ шүүгдэшэбэ. Томскын команда красноярайхидые 1:0, Барнаулай футболистнууд Новосибирскын командые 4:0 тоотойгоор шүүһэн байна. Омскын футболистнууд Прокопьевскын «Шахтер» командые 3:1 тоотойгоор шүүгэ. Энэ үдэр Владивосток, Хабаровск городуудай футболистнууд, мүн Кемеровэй «Химик» команда наадаагүй.

Хоёр уулзалгын удаа Омскын команда 4 очкотой түрүүлжэ ябана. Эдэнэй удаа гурбаад очкотой болоһон Барнаул, Комсомольск-на-Амуре, Улаан-Үдэ городуудай команданууд удаадахи һуурида гараба.

В. Моргунов.

АМАР М[...] ЭДИР[...] ЛЕНИН[...]

Мүнөөдэр респу[...] ленинецүүд һайн[...] жалтаар угтаж[...] Үдын Советск[...] нүүд сооһоо хоёр[...] һургуулиин эдир[...] хим дүн туйлаа. [...] һургуулиин пио[...] болон респуб[...] улаан галстук [...] хаалта дэбтэр, [...] 16-дахи һургуул[...] гаа эрэлхэг баата[...] тухай һонирхолтой [...] луулһан байна.

Ленинэй ордент[...] гон заһабарилгын [...] турын ордондо В. [...] рэмжэтэ пионерүү[...] цини 41 жэлэй [...] һан Железнодор[...] нернүүдэй жагса[...] лохо. Эндэ район[...] дай пионернүүд[...] риин дүн гаргагд[...] эрхимлэгшэд шаг[...] юм. Ирагуу гоё [...] лээр эдир ленинецү[...] вай» стадион дээр[...] даха.

Октябрьска ра[...] дэй дундаһаа 20, [...] линнхид шалгар[...] баһал шан барю[...] ленинецүүдтэ ай[...] сервын комбина[...] рикын, шэгнүүр [...] водой болон бусад [...] дай түрүүшүүд [...]

Г. Ц. ЦЫБИ[...] ШЭНЭ МЭ[...]

Буряадай эли[...] Түбэд оронние [...] Ц. Цыбиковэй [...] хойшо 90 жэл [...] республикын [...] Цыбиковэй намт[...] тай шэнэ дансан[...] Тус дансану[...] 1893—1894 онууд[...] биков Шэтын эр[...] нази дүүргээд, То[...] университедэй ме[...] культедтэ ороһон [...] шэлнэ.

Эдэ дансануудт[...] шэгүүд—Агын бу[...] лагша тайшаана[...] дэг тухайнь, мү[...] шан гээд Г. Ц. Ц[...] ско хотын унив[...] дицинскэ факу[...] тербургска [...] Зүүн зүгэй оро[...] бэшэг шэнжэл[...] ороһон тухайн[...] Агын буряадай [...] шаанар Буряад[...] эрдэмтэн Цыби[...] хотоёо орхижо, [...] шудалхыень ба[...] гаа. Тэрэ үедэ [...] той Цыбиков г[...] медицинээр һон[...] пын медициные [...] таа биратай аш[...] жэ шадахагүй [...] тайшаанар муу[...]

Арадайнгаа [...] бүүн байһан тү[...] тайшаанарһаа [...] даг Цыбиков 189[...] риин 18-най үдэ[...] шэг соогоо инг[...] байгаа: «Би ме[...] дуратайшье һаа, [...] радхалые гүйсэ[...] хүн байнаб. Эн[...] бэшэгэй факуль[...]

«Би мүнөө У[...] нөөнэй Улаан-[...] жо, Зүүн зүг[...] илангаяа Халха[...] лэ шудалхамни [...] соонь бии. Энээ[...] ситедтэ ороргын[...] дэмтэн болохын[...] алхамые шиид[...] Саашадаашье Т[...] аяншалхадань, [...] жэлхэдэнь һурал[...] һалһан гэ[...]

ЗАҺАБ[...]

Манай газет[...] мерто толид[...] гэй нэгэдэхи [...] зацай һүүлшын [...] заһан уншахые [...] жэлдэ үбһэ та[...] да орходоо [...] ажалые оньһо[...] юумэ хэгдэһэн, [...] болон түлөөһые [...] хон хэмжээнүүд[...] тэнь һү һааха, [...] түсэб дүүргэгд[...] хынуудта мал [...] тураһан байна».

Алдуу гаргаһа[...] жэзн абтаа.

Редактор [...]

Ц. [...]

Манай адрес, телеф[...]

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. [...] ца ЛЕНИНА, 35. Телефоны: редактора—23-67, [...] —38-42, зам. редактора — 35-84, секрет[...] отделов: сельскохозяйственного производства [...] жизни—47-59, 35-14, промышленного произ[...] ной жизни—48-89, 33-61, корректорская—3[...] Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: [...] —24-74, советского строительства и быта—3[...] ров и писем—25-41, 38-30, информации—32-74 [...] 34-05.

гор. Улан-Удэ, типография Министерства [...] Бурятской АССР.

Н00427.

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур

1963 оной майн 19.